

PARTICIPATÍVNE MECHANIZMY

KTO, ČO, KEDY, AKO?

UTOPIA OZ

Martina Belanová, Peter Nedoroščík, Jozef Veselovský

Vypracovali členovia združenia Utopia v rámci pilotného projektu „Transparentnosť výkonu samosprávy a otvorené dáta“, ktorý bol súčasťou Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík, ktorý realizuje Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Tento materiál bol podporený z finančných prostriedkov Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

ÚVOD

Držíte v rukách príručku participatívneho rozpočtovania (PR). Je to návod, ktorý vám môže pomôcť, ak ste dospeli k presvedčeniu, že ľudia by mali mať možnosť spolurozhodovať o spoločných peniazoch. Nie je dôležité, či ste primátorkou, starostom, poslancom, úradníčkou, alebo „len“ občanom, ktorý má čo ponúknuť pri vytváraní spoločného dobra. Táto príručka má ambíciu zachytiť PR zo všetkých uvedených pozícií. Avšak predsa len má prioritný pohľad. Jeho stredobodom sú obyčajní ľudia. Pretože sa môžeme aj na hlavu postaviť, ale bez ľudí sa participácia robiť nedá – a ak predsa len áno, tak maximálne na papieri.

Možno ste už počuli, alebo dokonca sami zastávate názor, že ľudia sú apatickí, pasívni a podobne. Musíme vám však v tomto oponovať. Za takmer desať rokov našej práce s ľuďmi toto nikdy nebol najväčší problém. Áno aj my sme zažili, že na verejnom stretnutí sme „hrali presilovku“, pretože nás bolo viac než prítomných občanov. Ale vždy sa nakoniec ukázalo, že problém bol v našom prístupe, a keď sme ho zmenili, ľudia sa predsa len zapojili – často v hojnom počte a najmä so skvelými nápadi.

V tejto príručke nájdete mnoho odpovedí na tri základné otázky o PR

Prvou otázkou je kto. PR vytvára nové interakcie medzi verejnosťou, úradom a zastupiteľstvom. Každý z nich má svoje úlohy, zodpovednosť a kompetencie. Preto je dôležité ukázať možnosti, ako sa dá zodpovednosť za úspešný priebeh PR rozdeliť. Budeme tu hľadať odpovede na otázky ako napríklad:

- ako vyzerá spolupráca úradu a ľudí
- ako rozhodovať o kvalite predkladaných návrhov
- do akých procesov sa môžu zmysluplne zapájať ľudia

Druhou otázkou je čo. Nájdete tu informácie o výstupoch participatívnych procesov, ktoré môže PR ponúkať. Budeme tu hľadať odpovede napríklad na nasledujúce otázky:

- ako sa dostať od nápadov k projektom, resp. zadaniam
- ako posudzovať ich realizovateľnosť

- čo sú to priority
- ako postupovať pri obnove verejných priestorov.

Treťou otázkou je ako (nato). Dozviete sa o procesoch a etapách PR. Ako ho možno pripraviť, ako o pripravených návrhoch rozhodovať, ako ich realizovať a ako to celé vyhodnotiť, aby ste v ďalšom roku mohli pokračovať ešte lepšie. Budeme tu hľadať odpovede napríklad na nasledujúce otázky:

- ako začať
- koho chceme osloviť a koho hľadáme
- ako iniciovať ročník PR
- prečo sú dôležité verejné stretnutia a ako ich organizovať

V poslednej časti tejto publikácie nájdete konkrétne príklady procesov a výstupov z jednotlivých lokalít, ktoré by mali poskytnúť plastické obrazy interakcie zúčastnených strán a možno aj poskytnúť inšpiráciu v prípadoch, keď pri realizácii PR narádzate na problémy, ktoré dosiaľ ešte nemajú jednoznačné a jasné riešenia.

Avšak ešte predtým, resp. úplne na začiatok, vám predkladáme teoretickú časť. Možno sa vám teória zdá nudná, namáhavá, alebo dokonca otravná, ale nepreskakujte ju prosím. Sme totiž presvedčení, že je veľmi dôležité uvedomovať si východiská a princípy nielen PR, ale aj participácie ako takej. Práve teória vám umožní vytvárať špecifické mechanizmy a postupy PR vo vašej komunite podľa jej potrieb a možností. V opačnom prípade, teda ak preskočíte túto časť príručky, sa vám, najmä ak ste „len“ občanom môže stať, že dostanete príučku – boľavú a zbytočnú.

1. NEKONEČNÝ PRÍBEH, ALEBO TROCHU TEÓRIE

Participatívny rozpočet (ďalej PR) vznikol v roku 1989 v brazílskom meste Porto Alegre. Svojim spôsobom išlo o akt hnevu a zúfalstva. Zúfalstva spôsobeného presne tými istými javmi, ktoré nás hnevajú dodnes: korupcia, arogancia moci, nedostupnosť a nekvalita služieb poskytovanými samosprávou a štátom. A to celé v Brazílii znásobené obrovskou chudobou podstatnej časti obyvateľstva. PR sa tiež zrodilo z presvedčenia, že problémom nie sú len ľudia pri moci a že ich výmena neprinesie želané zmeny, pretože problémom sú aj samotné inštitúcie. Úrady, ktoré majú byť efektívnym nástrojom služieb a zastupiteľstvá, ktoré majú reprezentovať vôľu ľudí, sa evidentne uzatvorili a prestali fungovať podľa pôvodných predstáv, ale najmä podľa súčasných potrieb. V tomto zmysle PR má revolučný náboj, ktorý nechce boriť staré, ale premieňať ho – síce postupne, ale zato radikálnym spôsobom. Dovoľuje ľuďom to, čo patrilo výlučne zastupiteľstvám, prinášať návrhy ako minúť spoločný rozpočet a spolurozhodovať o týchto návrhoch. Umožňuje ľuďom to, čo bolo takmer výhradne v kompetencii úradov, a síce podieľať sa na riešeníach, akým spôsobom tieto návrhy realizovať. Striktne stanovené hranice medzi úradom, zastupiteľstvom a verejnosťou tak PR postupne uvoľňoval, aby na ich mieste vznikali partnerstvá a spojenectvá, ktoré prinášali netušené možnosti.

Viac transparentnosti a teda menej korupcie, adresnejšie uspokojovanie potrieb, kreatívnejšie riešenia problémov, viac informácií pre úrady a zastupiteľstvá, lepšia spätná väzba pre obyvateľov, to všetko samozrejme vzbudilo pozornosť nielen v Brazílii, ale aj v iných krajinách.

Počas tridsiatich rokov sa tak PR rozšíril na všetky kontinenty a prihlásili sa k nemu rôznorodé skupiny ľudí aj inštitúcií. Stal sa nástrojom pestrosti a mnohorakosti ako sa podieľať na správe vecí verejných podľa možností a potrieb jednotlivých lokalít a krajín. Podarili sa úžasné realizácie, ktoré by sa zrejme nikdy nestali a zmenili tvár jednotlivých miest: vybuďovala sa infraštruktúra v podobe ciest, kanalizácií, škôl, či zdravotníckych zariadení na miestach, kde zúfalo chýbali, revitalizovali sa verejné priestranstvá, kde bujnela kriminalita a stali sa živým miestom pre všetkých, vznikli nové služby a tak ďalej a tak ďalej. Predovšetkým sa však menili vzťahy – medzi

ľuďmi navzájom a medzi inštitúciami. A tým pádom aj mocenské pomery. V prospech slabších, v prospech tých, ktorí maximálne tak každé štyri roky hádžu svoje hlasy do urny – s pietou či bez nej, zväčša so zaťatými zubami za menšie zlo.

Stal sa však aj nástrojom moci a teda nevyhnutne zneužívania. Pre mnohých zainteresovaných je asi vrcholom rozhodnutie čínskej komunistickej strany zavádzať v tamojších samosprávach PR. Netreba však chodiť ďaleko, pretože znehodnotenie PR sa deje všade, kde sa proces začína zhora a najväčšou motiváciou „verchušky“ je byť „chrumkavý“ a v ideálnom prípade aj dostať nejaké peniaze z EÚ k tomu. Jedným zo skvelých príkladov je počin petržalskej samosprávy spred pár rokov, kde za PR vyhlásili internetovú anketu, v ktorej si ľudia mohli vybrať spomedzi piatich návrhov pripravených samosprávou.

Spomínaná mnohorakosť a pestrosť na rôznych miestach sveta tak kladie zásadnú otázku, čo vlastne PR je. Variabilita bola odjakživa nepriateľom akýchkoľvek pokusov o definovanie a dnes už existujú aj akademické práce, ktorých záverom je, že PR môže byť naozaj všeličo a že sa vlastne nedá presne určiť, čo to je. Skôr než sa teda pokúsime o deskripciu, teda opis, ktoré znaky charakterizujú PR a odlišujú ho od iných nástrojov participácie, uvedieme normatívnu stránku, čiže to, aký prínos môže a má PR mať. Tento hodnotový rámec bol medzinárodnou vedeckou komunitou sformulovaný v podobe tzv. Odkazu Porto Alegre, ktorý zahŕňa tri princípy:

- 1) **Demokracia zdola** – v Porto Alegre sa tento princíp naplňa prostredníctvom občianskych zhromaždení v jednotlivých štvrtiach mesta. Tieto určujú priority, do ktorých sa má investovať zo spoločných peňazí a volia delegátov, ktorí sa podieľajú na rozpracovaní priorít do konkrétnych návrhov. Pri stanovovaní priorít platí, že hlas každého zúčastneného má rovnakú váhu.
- 2) **Sociálna spravodlivosť** – uskutočňuje sa prostredníctvom tzv. sociálneho kľúča, ktorý zohľadňuje napr. počet obyvateľov jednotlivých štvrtí, či kvalitu infraštruktúry. Mestské časti, v ktorých je kvalita života nižšia, tak disponujú vyšším obnosom peňazí.

- 3) **Občianska kontrola** – sa realizuje skrz občiansku radu PR, ktorá sa stretáva v pravidelných intervaloch a úzko spolupracuje s úradom a zastupiteľstvom pri príprave aj realizácii návrhov. Jej členovia sú priebežne vzdelávaní nezávislými občianskymi združeniami.

Uvedené princípy môžu byť vodidlom, ktoré nás prevedie rozmanitosťou PR v rôznych kútoch sveta a pomôže stanoviť znaky, ktoré PR charakterizujú. Ako teda zabezpečiť, aby o samospráve rozhodovala kultivovaným spôsobom doslova a do písmena ulica, aby v nej mali hlas aj tí, ktorí ho doteraz nemali, a aby sa to dialo transparentne? Odpoveď na túto otázku podľa medzinárodného vedeckého tímu vedeného profesorom Sintomerom definujú nasledujúce znaky, ktorými sa má PR vyznačovať:

- 1) **financie**: v centre pozornosti sú finančné záležitosti a ide teda o obmedzené zdroje.
- 2) **miera participácie**: zapájanie verejnosti a jej podieľanie sa prebieha na úrovni samosprávy s vlastnými kompetenciami. Vyčlenený mestský fond bez akejkoľvek možnosti ovplyvňovať celkový rozpočet nie je PR.
- 3) **proces**: ide o proces ktorý sa opakuje a trvá isté časové obdobie. Jednorázová anketa o otázkach financií samosprávy nie je PR.
- 4) **rozhodovanie**: spočíva v samostatnom diskusnom procese, ktorý má podobu verejného zvažovania, resp. deliberácie.
- 5) **zapájanie verejnosti**: výsledkom je vznik občianskej rady, teda od úradu a zastupiteľstva nezávislého grémia, ktoré stanovuje vlastné rozhodnutia;
- 6) **zodpovednosť**: organizátori musia predložiť účet o tom, do akej miery a ako sa návrhy zrealizovali a tiež otvoriť diskusiu o kvalite celkového procesu;

Ak si tieto body zhrnieme, vychádza nám veľmi komplexný obraz náročného procesu, ktorý vytvára úplne nové prostredie a možnosti predovšetkým pre ľudí, pričom by mal zabezpečovať ciele, pre ktoré sa tento proces vytvoril.

2. AKO ZAČAŤ, ALEBO PILOTNÝ ROČNÍK PR

Možno ste po prečítaní teoretickej časti zneisteli, pretože ide náročný proces, ktorý vyžaduje know – how, kapacity a zdroje všetkých zúčastnených. Začať však možno omnoho skromnejšie a postupne jednoducho pridávať. Takže ako nato? Ako sme už spomenuli, PR vyžaduje spoluprácu ľudí, zastupiteľstva a úradu. V žiadnom prípade však nie je pravdou, že na začiatku musia stáť reprezentanti samosprávy. Dokonca je zrejme lepšie, ak na úplnom začiatku stoja ľudia. V každom prípade prvý krok môže prísť z každej z troch strán procesu.

Ľudia

Okrem hľadania informácií na internete je dobré, ak si môžete ísť pozrieť živý proces PR niekde v okolí, ak samozrejme existuje. To najdôležitejšie je však nabrať odvalu a osloviť ľudí a mimovládne organizácie vo vašom okolí, či by mali záujem o vznik PR. Môžete si pozvať niekoho, kto má skúsenosti a informácie, aby vám pripravil úvodnú prezentáciu, alebo sa o ňu pokúsiť sami. Ak sa podarí sformovať neformálnu platformu ľudí a organizácií, ktoré by chceli začať PR vo vašej komunite, oslovte poslancov a úradníkov, ku ktorým máte dôveru, ak už nie sú súčasťou platformy.

Zastupiteľstvo, resp. úrad

Už niekoľkokrát sa na Slovensku PR inicioval volenými predstaviteľmi samospráv, často v čase po voľbách, keďže sa PR objavil v ich volebnom programe. Výhodou takýchto prípadov je, že nie je potrebné hľadať podporu v zastupiteľstve a motivovať vedenie úradu. Majú však často aj tienistú stránku v tom, že sa hľadajú čo najjednoduchšie riešenia a postupy, ktoré idú na úkor kvality a hĺbky participácie a teda na úkor ľudí. Ďalšou nevýhodou je, že keďže sa v tomto prípade jedná o politickú objednávku, stáva sa PR predmetom politického obchodu s opozíciou a prestáva byť záležitosťou pre všetkých, ktorí majú záujem.

2.1 PR V SKRATKE

PR možno vnímať ako sériu piatich krokov, ktoré sa kontinuálne opakujú v dvojročnom cykle:

- 1) **mapovanie potrieb a problémov** – v pilotnom ročníku sa môže uskutočniť prostredníctvom verejných stretnutí zameraných na zbieranie návrhov občianskych projektov;
- 2) **reakcia na potreby a problémy** – môže mať, ako si neskôr ukážeme, nasledujúcu podobu: priority, zadania a projekty. Priority predstavujú základné tematické okruhy, ktoré obyvatelia pokladajú za dôležité, napr. cyklo doprava. Zadania sú reakciou samosprávy a zväčša majú charakter rozsiahlejšej investície. V uvedenom príklade by to bolo budovanie konkrétnych cyklotrás. Projekty sú investície menšieho rozsahu, ktoré spolurealizujú občania v spolupráci so samosprávou. Projekty zahŕňajú dobrovoľnícky aspekt a prinášajú, resp. skvalitňujú už existujúce služby. Ak je teda jednou z priorít obyvateľov cyklo doprava, projekty na to môžu reagovať rôznym kreatívnym spôsobom, napr. vybudovaním Cyklopointu, alebo eventom “Spoznaj naše mesto na bicykli”. Ak sa vrátíme k optike pilotného ročníka, ide najmä o to, zozbierať a spolu s ľuďmi vytvoriť zoznam občianskych projektov.
- 3) **rozhodovanie** – v procese PR sa vytvárajú variabilné možnosti ako kombinovať rôzne formy tzv. deliberácie, resp. verejného zvažovania a hlasovania, pričom platí, že prioritu má mať verejné zvažovanie. Pre začiatok by to malo znamenať vytvorenie možností pre širokú verejnosť hlasovať a zorganizovať deliberáciu.
- 4) **realizácia** – v prípade projektov samospráva poskytuje čo možno najkomplexnejší servis realizátorom projektov. V prípade zadaní je dôležitý aspekt občianskej kontroly – od možnosti spolunavrhnúť konkrétne riešenie v podobe zadania až po členstvo v komisii pri verejnom obstarávaní. V rámci pilotného ročníka je tu potrebná dohoda s úradom, ako bude prebiehať financovanie a realizácie občianskych projektov, ktoré si ľudia vyberú.
- 5) **hodnotenie, resp. evaluácia** – zahŕňa hodnotenie celého procesu, napr. koľko z navrhnutých riešení sa zrealizovalo, ako pozmeniť, či

doplniť jednotlivé kroky procesu, aj hodnotenie jednotlivých projektov, resp. zadaní. Po pilotnom ročníku je nevyhnutné vydiskutovať si, čo bolo dobré a ako sa bude fungovať ďalej.

Štartovací balíček

Úvodné pravidlá, ktoré zahŕňajú: opis celého procesu, spôsoby rozhodovania, zodpovednosť a kompetencie predkladateľov návrhov, zodpovednosť a kompetencie úradu, vyčlenenú sumu;

príklad: mestská časť Bratislava Nové mesto

...Ich schválením sa tak nahradili predchádzajúce pravidlá schválené uznesením č. 22/16 zo dňa 03. 06. 2014...

Materiál prijatý miestnym zastupiteľstvom má len dve strany a svojmu účelu slúžil v prvých dvoch ročníkoch PR. (príloha č.1)

Úvodná dohoda o úradných procesoch, najlepšie s primátorkou, resp. starostkou, resp. s niekým v riadiacej funkcii.

Úvodné informácie o pilotnom ročníku PR, ktoré sú dostupné širokej verejnosti.

Pilotný proces

Najjednoduchší proces, ktorý aspoň čiastočne spĺňa požadované znaky PR a zároveň nebráni ďalšiemu rozvoju, a ktorý sme naznačili na predchádzajúcich riadkoch, má nasledovné kroky:

Úvodné verejné stretnutie

Ako presne postupovať pri zvolávaní verejných stretnutí si povieme neskôr. Teraz sa zameriame na jeho formát. Úvodnú časť by mala tvoriť krátka prezentácia o PR a pilotnom ročníku. Podstatná časť stretnutia by mala byť venovaná práci s nápadmi a návrhmi, ktoré priniesli zúčastnení. Môžete si na začiatku zvoliť témy, do ktorých sa ľudia rozdelia, ak máte informácie, resp. predpokladáte, s čím ľudia prídu. Môžu to byť témy ako napr. zeleň, verejné priestory, sociálne témy, deti, mládež a pod.. Druhým variantom je, že pred miestnosťou, kde sa stretnutie realizuje, umiestnite

flipchartové papiere a prichádzajúcich ľudí vyzvete, aby na ne zapísali tému, kvôli ktorej prišli. Pred stretnutím tak dostanete obrázok, aké témy ľudí zaujímajú. Nechajte ľudí pracovať v tematických skupinách. Ak máte kapacity, sprevádzajte každú skupinu, aby ste z nej dostali výstupy, ktoré si môžete spoločne odprezentovať a aby ste zabezpečili, že sa každý dostane k slovu. Čo sa pravdepodobne bude diať, si môžeme zdokumentovať na konkrétnom príklade:

Verejné stretnutie v Leviciach

Po vyhodnotení záznamov ľudí na flipcharte nám vyšlo rozdelenie do nasledujúcich skupín s takýmito výstupmi:

– kultúra

úvodné témy z flipchartu: kultúra v mestských častiach, hudobný súbor, podpora akcií, mestské divadlo;

výstupy z práce v skupinách: zvýšiť počet akcií pre verejnosť a podpora umelcov; propagácia – moderné médiá, tv, internet; zaviesť zľavnené vstupné pre mládež – dobrovoľné vstupné, zaoberať sa témami ako: mestské divadlo – budova Slovanu – kultúrne priestory, budova Družba;

– mestské časti a okrajové časti mesta:

úvodné témy z flipchartu: zveladenie mestských častí, aktivizácia mládeže, chodníky, spolužitie srómskou komunitou;

výstupy z práce v skupinách: cyklotrasa – prepojenie mestských častí, náučné chodníky, turizmus; oddychové zóny v m, častiach – ihriská, altánky, ohniská, lavičky; koordinácia mestských častí – spoločné presadzovanie záujmov; seniori – spolupráca, kluby, monitoring, strava

– verejný priestor

úvodné témy z flipchartu: nedostatok odpadkových košov a celkovo čistota a kvalita verejných priestranstiev, vandalizmus a kriminalita, architektúra a urbanizmus – komplexnosť mesta,

výstupy z práce v skupinách: amfiteáter, psy – venčoviská a koše, športoviská a kúpaliská, zeleň a oddychové zóny, revitalizácia starého mestského parku;

– rodiny a deti, mládež a seniori

úvodné témy z flipchartu: deti na námestia a do centra mesta; ihriská pre deti a mládež, športoviská, strážené detské kútiky, ihriská, aktivizácia mládeže, problémové správanie detí a mládeže.

výstupy z práce v skupinách: revitalizácia a čistota detských ihrísk; využitie a podpora oztiok pri zapájaní mládeže; prevencia vandalizmu a kriminality

– kamerový systém a mestská polícia – ochrana a bezpečnosť, dopravné ihrisko a bezpečnosť cyklotrás, prepojenie aktivít mládeže a seniorov;

Pri väčšine tém je možné pozorovať prechod od pomenovania problému k hľadaniu jeho riešenia. Počas celého stretnutia je dôležité dať ľuďom najavo, že v pilotnom ročníku hľadáme riešenia menšieho rozsahu, ktoré sú realizovateľné samotnými ľuďmi za pomoci a súčinnosti úradu. Ako sa z tohto bodu dopracovať k projektovým dokumentáciám a hotovým návrhom sa dočítate ďalej v kapitole Ako nato. Zatiaľ ešte uvedieme, že sa tu otvárajú dve možnosti:

- pracovať ďalej v jednej komunite s rôznorodými témami;
- pracovať vo viacerých tematických komunitách, čo je lepší variant, avšak predpokladá dve podmienky: (1) existujúce kapacity zo strany organizátorov PR a (2) dostatok ľudí s rôznorodými témami, pričom pe jednu tému na začiatok bohate postačujú traja – štyria ľudia;

Občianske projekty

Na otázku prečo začať realizáciou malých nápadov, existuje niekoľko kladných odpovedí. Podotknime ešte, že slovom malých máme na mysli potrebnú sumu na realizáciu, pretože častokrát sú to veľké nápady a predstavujú veľkú pomoc pre ich cieľovú skupinu. Ak začíname s niečím novým, je dobré, ak sa dostavia výsledky čo najskôr, a ak je to niečo čo je rýchle vidieť, čo zapojí ľudí a tým vytvorí dôveru v participatívne procesy. Nevýhodou je, že najmä zo strany zastupiteľstva je tendencia nerozširovať PR ďalej.

3. KTO – ZODPOVEDNOSŤ A KOMPETENCIE

Ako vyplýva z definície PR, jeho spustenie a opakovaná realizácia prináša zásadné zmeny v interakciách zúčastnených ľudí, úradu a zastupiteľstva. Nemení však len interakcie a vzťahy, ale čiastočne aj fungovanie týchto troch zložiek. Na začiatku sa často objavuje napätie, pretože zatiaľ čo pre ľudí prináša PR v prvom rade nové možnosti, pre úrad sú to najmä nové úlohy a pre zastupiteľstvo vzdanie sa časti moci. Aj preto je dôležité, aby sa čo najskôr mohli objaviť pozitívne efekty procesov participácie. Kľúčovú rolu zohráva osoba, resp. kolektív, ktorí sú nositeľmi zmien a plnia úlohu facilitátorov hľadajúcich konsenzuálne riešenie úloh.

3.1 ÚRAD

Proces PR samozrejme vyžaduje prípravu úradu, ktorý by sa mal postupne zhostiť nasledujúcich funkcií:

- informovanie – zahŕňajúce informačnú kampaň o jednotlivých krokoch PR prostredníctvom rôznych komunikačných kanálov;
- administrácia – distribúcia pracovných úloh v rámci spolupráce jednotlivých príslušných oddelení úradu pri príprave a realizácii občianskych návrhov;
- koordinácia – organizovanie verejných stretnutí a podujatí potrebných pre PR a informovanie o ich priebehu a dohodnutých výstupoch;
- facilitácia – takúto službu zväčša samosprávy neposkytujú, preto je potrebné zabezpečiť si ju od externých subjektov a postupne vyškoliť aspoň jednu pracovníčku;
- komunitná práca – aj táto služba je u nás skôr raritou, avšak mala by sa stať súčasťou práce úradu;

Pre efektívne plnenie uvedených úloh sme vytvorili koncept Kancelárie pre participáciu, ktorého sa rôzne samosprávy zhostili rôznym spôsobom. Jej presná podoba sa odvíja od veľkosti samosprávy, množstva vyčlenených financií a konkrétnej podoby PR. Najčastejšie však jej fungovanie prebieha nasledujúcim spôsobom. Úrad stanoví minimálne jednu pracovníčku, ktorá sa buď plne alebo v prevažnej miere venuje procesom participácie a na začiatku príprav ročníka PR vytvorí projektový tím z pracovníkov

príslušných oddelení, resp. odborov, ktorí tejto agende venujú časť svojho pracovného času. Najdôležitejšie úlohy plní Kancelária pre participáciu vo fáze prípravy a realizácie PR. Podrobnejšie informácie nájdete v kapitole Ako – procesy a etapy, kde jednotlivé úlohy a kroky rozoberieme do detailov.

Bariéry a prekážky

PR prináša úradníkom z ich uhlu pohľadu prácu navyše, čo je fakt, ktorý v zamestnaní nadchne málokoho. Stretávajú sa pri nej tiež s problémami, pre ktoré nie sú „vybehané“ štandardizované postupy, resp. tabuľky a vystavujú sa tak riziku, že pochybia a budú sankcionovaní. Ohrozujúco často pôsobí aj predstava a očakávania, čo prinesie kontakt a užšia spolupráca s obyvateľmi. Toto nastavenie však nie je nijako prekvapujúce, ak si uvedomíme, kedy a v akom rozpoložení sa človek vyberie na miestny, resp. mestský úrad. Ak nejde o vybavovanie bežnej agendy, akou je napríklad matrika, prichádza človek na úrad, pretože sa deje niečo, čo ho frustruje, resp. priamo ohrozuje. V takomto rozpoložení zväčša nejde o príjemnú komunikáciu.

3.2 ĽUDIA

S istými obmedzeniami sa dá povedať, že platí priama úmera medzi kvalitou a hĺbkou procesu a možnosťami ako participovať. Zjednodušene: čím kvalitnejší PR, tým viac možností ako sa zapájať. A naopak, úplne minimum, ak chceme hovoriť o participatívnom rozpočtovaní, znamená, že sa ako občan môžem zapojiť do navrhovania, rozhodovania a hodnotenia celkového procesu. Dôležitým aspektom participácie je, že s otvaraním sa nových možností ako ovplyvňovať veci verejné a teda nadobúdaním nových kompetencií, narastá aj miera zodpovednosti za to, ako s nimi naložíme. Patrí sem tiež uvedomenie, že vždy ide o spoločné dielo, teda že participovať primárne znamená podieľať sa a že väčšinu aktivít realizujeme spolu s ďalšími účastníkmi.

Možnosti participácie:

- informovanosť – je základným predpokladom akejkoľvek zmysluplnej participácie a mal by v sebe zahŕňať aj vzdelávací aspekt týkajúci sa

nielen PR, ale aj celkového chodu samosprávy, jej kompetenciách, prijatých rozhodnutiach a plánovaných akciách;

- navrhovanie riešení – môže sa realizovať rôznymi spôsobmi, počnúc vyplnením rôznych ankiet, ako sú napr. Burza nápadov, Odkaz pre starostu, či dotazníkov zameraných na konkrétne témy, ako napr. Komunitný plán sociálnych služieb, až po účasť na verejných stretnutiach PR;
- príprava intervencií – môže sa jednať o vlastný projekt, alebo podieľanie sa na špecifikácii zadania pre samosprávu, ktorá bude neskôr objednaná prostredníctvom verejného obstarávania a pod.;
- (spolu)rozhodovanie – najjednoduchšou a najprimitívnejšou formou je možnosť hlasovať o vybraných intervenciách, komplexnejšiu a hlbšiu formu predstavuje možnosť zapojiť sa do kvalitatívnych foriem rozhodovania prostredníctvom členstva v tzv. deliberatívnych fórach;
- podieľanie sa na realizácii – je možné prostredníctvom realizácie občianskeho projektu, alebo napr. pri účasti v komisii, ktorá obstaráva zadanú intervenciu;
- hodnotenie – je účasťou vo fáze evaluácie, keď sa diskutuje o plusoch a mínusoch uskutočneného ročníka a o pravidlách PR;

Z uvedeného je asi zrejmé, že ľudia zohrávajú kľúčovú úlohu v celom procese PR, vo všetkých jeho etapách. Konkrétne formy a možnosti participácie nájdete aj na ďalších stranách. Okrem individuálnych foriem participácie a spoločného podieľania sa na jednotlivých aktivitách a krokoch procesu PR je dôležité, aby samospráva vytvorila priestor a možnosti pre vznik tzv. Koordinačnej rady (Koor), ktorá sa vytvára z ľudí zapojených do PR. Jej presná podoba a funkcie by mala byť prispôbená možnostiam a potrebám konkrétnej samosprávy, avšak rozhodne by mala disponovať nasledujúcimi kompetenciami:

- spoluorganizácia verejných stretnutí;
- komunikácia s úradom a zastupiteľstvom v prípade problémov a konfliktov;

Podieľanie sa na fungovaní Koor vyžaduje čas a energiu ľudí, a preto je dôležité, aby za túto prácu pre samosprávu a skvalitňovanie PR dostali aj niečo naspäť. Môžeme sa tu opäť vrátiť k prípadu Porto Alegre, kde účasť v Koor automaticky znamená možnosť školiť sa a vzdelávať, pričom tieto príležitosti zabezpečuje samospráva.

Bariéry a prekážky

Prvotnou bariérou participácie je všeobecná nedôvera v inštitúcie a procesy vo verejnom priestore. Spolupracovali sme s ľuďmi a s verejnými inštitúciami na desiatkach miest, ale zrejme nikdy sa nám nestalo, aby za nami počas procesov niekto neprišiel a neopýtal sa nás – s väčšou či menšou mierou diplomacie, s viac alebo menej vyjadrenými emóciami, či tu nejde o nejaký postranný záujem, ktorý zúčastneným viac poškodí, než prospeje. Jednoducho povedané: či nejde opäť o nejaký „odrb“, ktorý sa má minimálne maskovať a odvádzať pozornosť od iných prešlapov a nekalostí. Ak si však uvedomíme mieru korupcie a beztrestnosti „našich ľudí“, koľko skutkov sa nestalo, musíme z psychologického hľadiska pripustiť, že paranoidné a podozrievavé nastavenie je primeranou a vlastne aj zdravou reakciou na to, čo sa deje vo verejnom živote. Druhou dôležitou prekážkou sú vysoké očakávania a netrpezlivosť ľudí, ktorí sa zapoja. Mnohokrát nepoznajú kompetencie samosprávy a teda ani ich možnosti a najmä ich hranice. Úradné postupy sú tiež zaťažené a spomaľované byrokraciou, ktorá často vyplýva zo zákonov a to vedie k sklamaniam a nespokojnosti aktívnych obyvateľov.

3.3 ZASTUPITEĽSTVO

Tu si môžeme rozdeliť kompetencie a zodpovednosť jednotlivých poslankýň a poslancov a zastupiteľstva ako celku. Tam, kde panuje prax, že z celkového rozpočtu samosprávy majú jednotliví poslanci vlastný osobný rozpočet, ktorý využívajú pre vlastné návrhy a vyplnenie predvoľebných sľubov, ako napr. v Spojených štátoch amerických, sa niektoré PR začali realizovať tak, že svoje rozpočty spojilo niekoľko poslancov dokopy a odštartovali pilotný ročník. Aj na Slovensku vďaka za svoj vznik niektoré PR aktívnym poslankyniam a poslancom. Všeobecne platí, že aktivita jednotlivcov je prínosom, ale vždy v sebe nesie ohrozujúci prvok zviditeľnenia

a politickej súťaže. Zastupiteľstvo ako celok má najdôležitejšiu úlohu pri legalizácii a legitimizácii PR tým, že:

- schvaľuje jeho pravidlá;
- schvaľuje jeho výsledky; berie na vedomie
- vyhodnocuje jeho priebeh a vytvára podmienky pre jeho ďalší rozvoj;
- zabezpečuje jeho autonómiu;

Bariéry a prekážky

Že moc korumpuje je všeobecne známou pravdou. Niet však nad bezprostredný zážitok, čo dokáže urobiť s človekom pár stoviek hlasov získaných vo voľbách. Určite nie všade narazíte na to, že na vás budú v zastupiteľstve kričať, že tu je „poslanecká demokracia“ a v kuloároch pridajú, že „ak sa vám tu nepáči, nájdite si inú krajinu“, ako sa to stalo nám v roku 2012 v Bratislave. Všeobecne však žiaľ platí, že volení zastupitelia sa len neradi a veľmi opatrne vzdávajú nadobudnutej moci. Prejavuje sa to nielen pri stanovovaní výšky sumy určenej pre PR, ale aj pri schvaľovaní výsledkov, kde sa nie zriedka objavuje tendencia a snaha tieto výsledky meniť a spochybňovať.

Zhrnutie: Obsahom, resp. náplňou PR sú ľudia a ich aktivita. Úrad zabezpečuje, aby sa táto aktivita realizovala čo najefektívnejšie a zastupiteľstvo, aby formálne rámce slúžili rozvoju a podpore týchto aktivít.

4. ČO – VÝSTUPY PR

Výstupy procesov PR majú rôznu podobu, čo sa týka ich jednoznačnosti – od konkrétnej intervencie až po odporúčanie viac investovať do nejakej oblasti v kompetencii samosprávy, alebo ich rozsahu – od malých intervencií až po masívne investície. Rozdeliť ich možno do troch kategórií.

4.1 OBČIANSKE PROJEKTY

Nízkonákladové intervencie zväčša do výšky 5 tisíc euro. Sú však aj samosprávy, ktoré túto sumu zvýšili na 10 tisíc. Občianske projekty sa realizujú ich navrhovateľmi, resp. predkladateľmi v širšej či užšej spolupráci s úradom. Mali by spĺňať jednu alebo viacero z nasledujúcich funkcií:

- vytvorenie novej, alebo inovácie už jestvujúcej služby;
- stimulovanie a rozvoj komunitných a susedských vzťahov;
- revitalizácia verejného priestoru;

Občianske projekty možno z pohľadu samosprávy chápať ako istú formu tzv. start up-u vo verejnom priestore. S relatívne nízkymi nákladmi môže testovať nové služby, resp. skvalitnenie už jestvujúcich. Ak vyjdeme z faktu, že akýkoľvek úrad má obmedzené množstvo pracovníkov, ktorí majú obmedzené množstvo kapacít, otvárajú sa pred nami možnosti nových návrhov aj s ich spolurealizáciou obyvateľmi, ktoré by pravdepodobne z úradu nikdy nevyšli. Za predpokladu, že sú dobre nastavené procesy prípravy a rozhodovania PR, občianske projekty dokážu reagovať na potreby obyvateľov veľmi adresne a zároveň sa postupne aj skvalitňovať. Z pohľadu obyvateľov poskytujú občianske projekty aj výbornú možnosť vlastnej sebarealizácie vo verejnom priestore. Ak navrhované aktivity občianskeho projektu stimulujú a rozvíjajú komunitné a susedské vzťahy, samospráva a úrad tu podporuje nové a silnejšie väzby nielen medzi ľuďmi ale aj smerom k nej. Vytvárajú sa tak základné aktivity komunitnej práce, ktorá je pre funkčnú samosprávu a spokojných občanov nevyhnutná. A keďže komunitná práca je u nás zatiaľ stále viac raritou než čímkoľvek iným, občianske projekty sú aj v tomto smere inováciou. Revitalizácii verejných priestorov či presnejšie participatívneho plánovaniu verejných priestorov sa budeme venovať osobitne.

Príklad: Prevencia sociálnej izolácie

Tento projekt sa nerodil ľahko a kým sa podarilo uskutočniť jeho prvé aktivity, ubehlo niekoľko rokov. Na jeho začiatku stáli aktívne seniorky z Bratislavy. Jednou z nich bola Marta Hrebíčková, ktorá sa stala kľúčovou postavou tohto projektu a dnes už žiaľ nie je medzi nami. Podnetom pre vznik tohto projektu bola anonymita mesta, ktorá dokáže mať v prípade osamelých senioriek veľmi drsné dôsledky. Už nie raz sa zopakovala nasledujúca situácia. V dome sa začal šíriť neznesiteľný zápach a po chvíli pátrania sa ukázalo, že je niekto už niekoľko dní mŕtvy. Predísť takýmto situáciám a im predchádzajúcej osamelosti a z nej vyplývajúcom utrpení bolo prvotným východiskom plánovaného projektu. Narážal však na byrokratické bariéry a obavám zo strany úradov. Naštartovať ho sa tak podarilo až po troch rokoch od prvotných snáh. Dnes je pracovníčka, ktorá vyhľadáva, kontaktuje a snaží sa pomôcť izolovaným seniorkám, súčasťou služieb samosprávy Bratislava Nové mesto.

4.2 ZADANIA PRE SAMOSPRÁVU

Vysoko-nákladové investície realizované, resp. obstarané samosprávou. Ich realizácia má význam a pozitívny dopad pre všetkých alebo aspoň väčšiu časť obyvateľov. Ako pri občianskych projektoch, aj tu ide o intervencie, ktoré buď predstavujú novú službu, ktorá doteraz nebola poskytovaná, alebo inovujú, resp. skvalitňujú služby už poskytované. V zozname zadaní sa predkladajú tie, ktoré:

- sú v súlade s prioritami samosprávy v danom období, teda ide o intervencie, ktoré priamo reflektujú témy s najvyššou prioritou a reagujú na konkrétne problémy v týchto témach;
- majú pozitívny dopad na väčšinu obyvateľov samosprávy;
- majú pozitívny dopad na tie skupiny občanov alebo konkrétne územia (štvrte), ktoré služby v porovnaní s ostatnými skupinami občanov nedostávajú, alebo ich dostávajú len v obmedzenej miere; Ide o tzv. zraniteľné alebo vylúčené skupiny. Príkladom takejto skupiny môže byť mládež, ktorej potreby sú samosprávami často ignorované, pretože v zastupiteľskej demokracii ešte kvôli veku nedisponujú vlastným hlasom vo voľbách a rodičia ich už nezastupujú do tej miery

ako malé deti. Výsledkom tak medzi iným je, že zatiaľčo detské ihriská sa postupne obnovujú alebo sa budujú nové, avšak mládež často nemá vo verejnom priestore nič, čo by bolo určené prioritne jej.

- Majú inovatívny potenciál, čiže prinášajú služby, ktoré nie sú štandardné, či už svojim obsahom, alebo spôsobom realizácie;

Zadania nemusia mať v prípade väčších samospráv dosah len pre jej celok, ale môžu byť lokalizované do jej konkrétnych častí, ako sú napríklad štvrte, resp. mestské časti. Mali by však spĺňať uvedené charakteristiky v tejto lokalite. Ak je samospráva v stave vytvoriť podmienky pre prípravu a realizáciu takýchto zadaní, získavajú občania veľkorysé možnosti vyberať spomedzi troch typov intervencií:

- 1) zadaní, ktoré sa týkajú celej samosprávy
- 2) zadaní, ktoré sa týkajú lokality, v ktorej žijú
- 3) občianskych projektov

Ako obyvateľ sa tak môžem zapojiť do spolurozhodovania o viac než desiatich intervenciách, ktoré sa budú realizovať v nasledujúcom kalendárnom roku. Aj keď sa teda zapojím len do záverečného hlasovania, môj rukopis v tom, čo sa bude realizovať má zreteľnú podobu.

4.3 PRIORITY

Priority samosprávy sú tematické oblasti, ktoré občania pokladajú za najdôležitejšie. Vytvárať sa môžu dvoma spôsobmi:

- dotazníkovým prieskumom, ktorý ponúka respondentom možnosti (1) vybrať najdôležitejšie témy, ktoré spadajú do kompetencií danej samosprávy, ako napríklad: doprava, či už statická alebo dynamická, starostlivosť o zeleň a pod., (2) uviesť konkrétne prípady, resp. príklady, ktoré je podľa nich potrebné riešiť, a (3) navrhnúť možné riešenia.
- ako výstupy z verejného zhromaždenia, ktoré môžu mať teritoriálny alebo tematický charakter.

Dôležité je ukotvenie priorít, resp. spôsob, akým nachádzajú reálne uplatnenie. Aj tu sú možné alternatívy. Čím viac ich samospráva dokáže

uplatniť, tým väčšiu samozrejme vytvára motiváciu pre ľudí, aby pri vytváraní priorít vkladali ich energiu, čas a invenciu. Pre najvyššie stanovené priority sa ponúkajú nasledujúce možnosti:

- 1) **zadania pre samosprávu** – v podobe konkrétnych intervencií reagujúcich na problémy v najdôležitejších tematických oblastiach;
- 2) **celkový rozpočet** – a záväzok zastupiteľstva, ... prepis z prvých pravidiel BANM
- 3) **strategické dokumenty** – výstupy z procesu tvorby priorít sa môžu priamo využiť pri vytváraní stratégií a konkrétnych politík, alebo byť priamo súčasťou ich tvorby, či už sa jedná o PHSR alebo Komunitný plán sociálnych služieb a podobne;

5. AKO – ETAPY A PROCESY

Štandardná dĺžka procesu PR má dva roky, pričom v prvom roku prebieha príprava a rozhodovanie, v druhom roku realizácie vybraných intervencií a hodnotenie procesu. Štart nového ročníka PR začína v zastupiteľstve vyčlenením sumy, ktorá pripadne pre PR a mala by byť výsledkom diskusie, ktorá prebehne na druhom evaluačnom fóre. Túto sumu je dôležité zohľadniť pri tvorbe intervencií, presnejšie pri ich počte. Zoznam intervencií, ktorý sa predkladá do rozhodovania samozrejme bude vyžadovať viac financií, než je k dispozícii. Množstvo nepodoporených intervencií by však malo zohľadňovať náročnosť ich prípravy.

5.1 PRÍPRAVA

5.1.1 Výzva

Zahŕňa dva typy aktivít. Prvou je plošná, resp. masová komunikácia, druhou komunitná práca. Prvý typ aktivít si ešte môžeme rozčleniť na:

- A) informovanie dlhodobého charakteru. Sem patrí vytvorenie webovej stránky, či už ako súčasť mestskej stránky v podobe samostatnej podstránky, alebo ako samostatného webu. V oboch prípadoch je však dôležité, aby sa na administrácii stránky mohli podieľať aj ľudia, teda aby nevznikol monopol na informovanie o PR. Web by mal obsahovať základné informácie o tom, čo je PR, aké možnosti ponúka samospráva ľuďom zapájať sa a informovanie o aktualitách, teda o plánovaných akciách, pripravovaných stretnutiach, realizáciách projektov a zadaní, rokovaníach a rozhodnutiach zastupiteľstva ohľadom participácie a podobne. Dôležitou súčasťou informovania sú aj zápisy z verejných stretnutí v rámci PR. Je dobré ak má PR vlastné grafické spracovanie, tzv. layout a vlastné logo, ktoré vytvára jeho identitu a umožňuje ľuďom identifikovať jednotlivé aktivity ako celok.
- B) Informovanie v rámci výzvy, teda kampaň pred začiatkom nového ročníka PR. Veľmi dôležitou súčasťou tohto kroku je pripraviť na webe elektronický formulár, ktorý umožní ľuďom poslať ich vlastný nápad alebo podnet. Mal by byť čo najjednoduchší, aby pred ľuďmi nekládol zbytočné bariéry a zahŕňať kolónku pre nápad, poprípade miesto realizácie a kontaktné údaje.

Komunitná práca predstavuje počas prípravnej fázy PR predovšetkým priame kontaktovanie a interakcie s aktívnymi obyvateľmi a lokálnymi aktivitami. Participatívne mechanizmy, ktoré sa opakujú a majú dlhodobý priebeh sa ponúkajú ako nástroj, ktorý umožňuje mnohým aktivitám ľudí získať väčší rozsah, hĺbku aj efektívnosť vzhľadom na priamu spoluprácu s miestnou správou. Z pohľadu ľudí sa ich aktivita začlení do širšieho rámca a nadobudne väčší význam. Takto využiť možno dokonca aj aktivity, ktoré majú protestný alebo konfliktný charakter.

Média

Väčšina samospráv má vlastné periodikum – zväčša mesačník, ktorý sa distribuuje do schránok obyvateľov. Informuje sa tu o živote a dianí v lokalite a je tak ideálnou príležitosťou pre informovanie o dianí v PR. Inou kapitolou sú sociálne média a predovšetkým facebook. Jeho využitie je vzhľadom na jeho popularitu samozrejmosťou, ale je veľmi užitočné, ak si zvážite, akým spôsobom ho budete využívať. Podľa našej skúsenosti je výborný na šírenie informácií a čiastočne aj na priamu komunikáciu s participantmi, avšak ukazuje sa ako veľmi zlý nástroj pre diskusie a dlhodobjšiu komunikáciu. Ak sa aj nejakým zázrakom podarí v diskusiách vyhnúť osobným útokom a invektívam, je veľkým problémom ich archivácia a opätovné využitie pri riešení ďalších problémov.

5.1.2 Formáty verejných stretnutí

Interakcie, stretávanie sa a spolupráca s ľuďmi sú najdôležitejšími aktivitami PR. Ich absencia, alebo nedostatok nemusia priamo ohroziť výstupy procesov, avšak neprinesú žiadne zmeny ani vo verejnom živote ani v chode samosprávy. PR sa tak stane len nič podstatné neovplyvňujúcim dodatkom, kde ľudia môžu spolurozhodovať o „omrvinkách“, pričom to podstatné sa naďalej odohráva rovnakým spôsobom – za zatvorenými dverami. Okrem osobných konzultácií, ktoré sú bežnou súčasťou prípravy PR, je dôležité organizovať verejné stretnutia, ktoré majú rôzny formát a poslanie. Je dôležité zdôrazniť slovo verejné, pretože aj keď sa stretnutia organizujú pre pozvaných alebo vopred vytipovaných ľudí, musia vždy ostať prístupné každému, kto má záujem sa zúčastniť.

- 1) Verejné stretnutia, ktoré majú pracovný charakter a ide o spoločnú

prácu na vopred stanovených úlohách. Dnes je populárne označovať ich slovom workshop.

- 2) Verejné zhromaždenia, ktoré majú informatívny charakter, teda ich zámerom je v prvom rade informovať, resp. zbierať informácie,
- 3) Verejné, resp. deliberatívne fóra, sú stretnutia ktoré v sebe zahŕňajú aspekt rozhodovania a majú deliberatívny charakter. O druhom a treťom formáte verejných stretnutí sa viac dočítate nižšie, kde sa venujeme procesom rozhodovania.

Všetky typy verejných stretnutí zvoláva a organizuje buď úrad, napr. Kancelária pre participáciu, alebo Koordinačná rada. V ideálnom prípade ide o ich spoluprácu. Veľmi dobre sa osvedčila aj spoluorganizácia verejných stretnutí v rámci PR ako súčasť lokálnych občianskych aktivít, napr. výročných stretnutí občianskych združení, brigád, susedských a iných búrz a podobne, a tiež ako súčasť aktivít formálnych organizácií samosprávy ako sú napríklad knižnice, seniorské centrá, materské centrá, školské kluby a podobne.

Ešte pred začiatkom verejných stretnutí je potrebné zvážiť dve dôležité otázky:

- Kde sa stretnutie uskutoční? Najmä pri počiatkových aktivitách alebo pri spúšťaní pilotného ročníka PR treba dbať nato, aby mal priestor čo najmenej bariér, a to nielen fyzických, ale aj mentálnych. Ideálny príklad priestoru s bariérami je zasadacia miestnosť na druhom poschodí miestneho úradu s vrátnicou, kde je potrebné sa legitimovať.
- Ako a koho osloviť? Webová stránka, sociálne siete a lokálne periodikum by mali byť samozrejmosťou. Najdôležitejšia je však priama komunikácia, pričom najefektívnejšie je osobné pozvanie.

5.1.3 Verejné zhromaždenia

Verejné zhromaždenia môžu mať teritoriálny, alebo tematický charakter, teda diskutovať problémy a návrhy konkrétneho územia alebo jednotlivých tém. Primárne majú slúžiť zberu informácií a nápadov, sekundárne spoločnej dohode, ktoré z predložených problémov a návrhov majú

najdôležitejší význam. Tými sa bude úrad ďalej zaoberať. Čo sa týka formátu teritoriálneho zhromaždenia odporúčame rozdeliť ho do troch častí:

- 1) úvodná prezentácia, ktorá by mala zahŕňať: informácie a inštrukcie ohľadom stretnutia, realizované intervencie a aktivity samosprávy v danej lokalite, za posledné obdobie, plány pre najbližšie obdobie a dosiaľ zistené preferencie od obyvateľov;
- 2) problémy a/alebo návrhy prezentované účastníkmi zhromaždenia, pričom je dôležité umožniť sa vyjadriť každému, kto chce a zaznamenať jeho stanovisko;
- 3) diskusia o predložených stanoviskách. Na jej začiatku je dôležité zosumarizovať jednotlivé príspevky, ukotviť ich v možnostiach a kompetenciách samosprávy a následne pracovať s tými, ktoré spadajú do tejto množiny. Vznikne tak zoznam návrhov a problémov rozdelených do kategórií zadania, priority a občianske projekty.

Výsledkom zhromaždenia je tak zoznam podnetov, ktoré sa stávajú predmetom diskusie a ďalšieho riešenia v rámci úradu. Zo zhromaždenia sa zhotoví zápis, ktorý sa uverejní a zostáva naďalej predmetom diskusie a možnou inšpiráciou pre ďalších obyvateľov, ktorí sa stretnutia nezúčastnili. Kancelária pre participáciu, resp. určený projektový tím na úrade hľadá riešenia pre problémy, ku ktorým nedokázalo zhromaždenie nájsť návrhy na ich riešenie a posudzuje návrhy zhromaždenia z hľadiska ich zákonnosti, kompetencií a možností samosprávy, a tiež stanoví ich prvotný kvalifikovaný cenový odhad.

V prípade verejného zhromaždenia, ktoré sa zameriava na konkrétnu tému sa čiastočne mení ako príprava naň, tak aj spracovanie výstupov. Zatiaľ čo pri zhromaždeniach, ktoré sa venujú konkrétnemu územiu – napríklad štvrti, alebo volebnému okrsku, sa pozvanie týka všetkých obyvateľov, resp. ľudí, ktorí na tomto území napr. pracujú, v prípade témy je omnoho dôležitejšie zasiahnuť a osloviť odbornú verejnosť. Aktívnou súčasťou stretnutia nevyhnutne musí byť aj kompetentné oddelenie úradu. Vítaný je samozrejme každý záujemca. Spracovanie výstupov z tematického zhromaždenia by nemalo byť len v rukách príslušného oddelenia, ale projektový tím by mal pozostávať aj zo zástupcov odbornej verejnosti

a zainteresovaných poslancov. Takto môže vzniknúť pracovná skupina, ktorá narúša zaužívané hranice medzi úradom, verejnosťou a zastupiteľstvom už pri príprave budúcich intervencií.

5.1.4 Verejné stretnutia – príprava občianskych projektov

Dobrým príkladom verejných stretnutí, ktoré majú vopred stanovený program a pracovný charakter je proces prípravy občianskych projektov. Ich cieľom je pomôcť záujemcom pripraviť a verejne odprezentovať vlastný projekt a zároveň ohodnotiť projekty ďalších zúčastnených. Celkový zámer tohto procesu je však omnoho hlbší a zapojenie sa doň ponúka možnosť najintenzívnejšej formy participácie. Nielen preto, že ponúka možnosti ako rozhodovať, či realizovať, ale najmä preto, že otvára potenciál vytvoriť spoločenstvo, ktoré má šancu existovať počas celého cyklu PR. Zároveň tento proces ponúka zážitkové učenie občianskej náuky, alebo ako bol tento školský predmet označovaný v predchádzajúcom režime – občianskej výchovy. V duchu toho, o čom bol presvedčený už Aristoteles a mnohí ďalší filozofi po ňom, že totiž ako obyvateľ sa človek narodí, ale občanom sa musí stať. Nahliadnuť do vnútra úradu a kooperovať s ním, spoznať kompetencie samosprávy a pôsobenie zastupiteľstva, a zastávať pritom rolu kompetentného aktéra, to nie sú skúsenosti, ktoré sú bežne dostupné.

Do procesu prípravy občianskych projektov vstupuje človek, ktorý ponúka vlastnú aktivitu ako verejnú službu. Ide teda o sebarealizáciu vo verejnom záujme s jasnou motiváciou: získať financie pre svoje aktivity. Stretáva tu ľudí s rovnakým nastavením. Jedným z cieľov tohto procesu je snaha o vytvorenie interakcií, ktoré majú charakter vzájomného spoznávania sa a spolupráce. Z psychologického hľadiska tak ide o posun z prežívania seba ako „ja“ k „my“, ktoré umožňuje nielen spoluprácu, ale aj vzájomnú pomoc pri formovaní projektov. Takto môže vzniknúť skupina, resp. komunita pripravujúca nové služby pre ostatných. V poslednom kroku prípravy občianskych projektov sa toto „my“ rozšíri na celú samosprávu prostredníctvom práce s dátami týkajúcim sa potrieb a plánov samosprávy. Tento krok je veľmi dôležitý, pretože predkladatelia občianskych projektov sa v etape rozhodovania stávajú aj hodnotiteľmi s dôležitou váhou.

Teraz sa bližšie pozrieme ako možno predložené ciele a zámery dosiahnuť. V procese prípravy sú potrebné minimálne tri stretnutia.

1. Workshop

Pred prvým workshopom je potrebné:

- vytvoriť si databázu zámerov občianskych projektov z verejných zhromaždení a elektronických podnetov, ktoré boli zaslané;
- v prípade potreby, resp. nejasností osobne konzultovať s predkladateľmi;
- posúdiť realizovateľnosť zámeru, pričom je veľmi dôležitá komunikácia s predkladateľmi a rozvíjanie, prípadne pozmenenie ich nápadu; netreba sa báť pozvať na workshop aj ľudí, ktorých zámery v tej podobe, ako ich predložili, nie sú realizovateľné, pretože spoločná práca môže viesť k zmenám, ktoré nápady transformujú;
- kontaktovať všetkých zapojených, predbežne informovať o procese, ktorý ich čaká a pozvať ich na stretnutie;
- rozoslať aj mailovú pozvánku a taktiež je zverejniť na webe, v lokálnom periodiku atď;

Ak ste práve pred spustením pilotného ročníka a chystáte verejné stretnutie prvýkrát, nepanikárte a sústreďte sa len na posledný bod z predchádzajúcich odporúčaní, a ak uznáte za vhodné, pripravte si na stretnutie nasledujúci informačný materiál pre účastníkov (*vid' príloha č.1*). Stačí k tomu jeden papier formátu A4, kde sú na jednej strane všeobecné informácie zahŕňajúce: v skratke čo je to PR, občiansky projekt, aký je harmonogram procesu a jeho jednotlivé kroky, dátumy ďalších stretnutí a pod. Na druhej strane je program stretnutia a základné otázky, ktoré pomôžu rozvinutiu návrhu do podoby projektu a budú sa spoločne diskutovať. Prvou otázkou je: Kto? Kto je nositeľom a (spolu)realizátorom projektu, akú má právnu formu. Druhou: Čo? Aký je cieľ a zámer projektu. Treťou: Pre koho? Kto je cieľovou skupinou, koho chceme osloviť a zasiahnuť našimi aktivitami. Štvrtou: Kde? Aké je miesto realizácie, čo všetko je potrebné, aby sa mohli aktivity realizovať. Piatou a poslednou otázkou je:

Harmonogram stretnutia

Úvodná prezentácia (10 min)

Predstavníe účastníkov stretnutia (10 min)

Rozpracovávanie konceptu projektu (10 min)

Prezentácia/diskusia (1 hod.)

Záver

Čo je participatívny rozpočet?

- je to mechanizmus (proces) pomocou ktorého obyvateľstvo rozhoduje, alebo sa podieľa na rozhodovaní o tom, kam smerujú všetky alebo časť dostupných verejných zdrojov.

Občianske projekty

- sú nízkonákladové intervencie, ktoré realizujú samotní občania v spolupráci so samosprávou

Mali by:

1. vytvárať nové verejné služby alebo inovovať existujúce;
2. stimulovať alebo rozvíjať komunitné a susedské vzťahy
3. revitalizovať verejné priestranstvo

Harmonogram PR 2020

1. Verejné stretnutie koordinátorov a koordinátoriek projektov /dátum/
2. Verejné stretnutie koordinátorov a koordinátoriek projektov /dátum/
3. Verejné stretnutie koordinátorov a koordinátoriek projektov /dátum/

Finálne odovzdanie projektových formulárov /dátum/

Verejná prezentácia projektov /dátum/

Deliberácia (verejné zvažovanie) /dátum/

Verejné hlasovanie /dátum/

Realizácia /termín – po schválení rozpočtu/

Ako? Hľadáme tu odpovede nato, aké sú potrebné aktivity zo strany nositeľa projektu a zo strany úradu, resp. samosprávy, či iných aktérov.

Samotný program workshopu možno rozdeliť do piatich častí:

- A) úvodná prezentácia, ktorá zhrnie informácie z prvej strany informačného letáku s dôrazom na harmonogram, jednotlivé kroky procesu a možnosti a povinnosti účastníkov;
- B) krátke predstavenie účastníkov a ich návrhov;
- C) samostatná práca nad otázkami z infoletáku;
- D) prezentácia výstupov práce, pričom podľa počtu účastníkov môže byť individuálna, alebo v menších skupinách;
- E) záverečná diskusia o nejasnostiach a otázkach;

Po prvom workshope je potrebné spracovať výstupy zo stretnutia a uverejniť ich, rozoslať projektový formulár a v prípade potreby poskytnúť individuálne konzultácie. Už v tomto štádiu možno zvolať projektový tím na úrade, ktorý sa zaoberá realizovateľnosťou predložených návrhov a budúcou potrebnou súčinnosťou relevantných oddelení. Z úloh po prvom stretnutí nám zostáva už len vytvorenie a zverejnenie pozvánky na druhý workshop.

2. Workshop

Má variabilnejšiu štruktúru, pretože závisí od situácie, ktorá nastala. Prvou „komplikáciou“ je účasť ľudí, ktorí neboli na prvom stretnutí. Ak je to čo len trochu možné, absolvujte s nimi individuálne konzultácie, ktorými si doplnia informácie z prvého stretnutia. Workshop by mal slúžiť najmä trom cieľom:

- 1) odovzdanie spätnej väzby o realizovateľnosti,
- 2) konzultácie/rozpracovanie projektov pokiaľ možno do finálnej podoby
- 3) vytváranie prostredia na spoluprácu medzi predkladateľmi navzájom a zbieranie informácií pre rolu hodnotiteľov. Zatiaľ čo počas prvého stretnutia sa zameriavame na jednotlivcov a ich potreby (pracujeme

s identitou „ja“), počas druhého workshopu by sa mal dostávať do popredia zážitok skupiny a vzájomnej spolupráce a pomoci pri práci s jednotlivými návrhmi, čím sa vytvoria základy pre skupinovú identitu.

Program stretnutia možno rozčleniť do nasledujúcich častí:

- A) Úvodná prezentácia, ktorá zahŕňa program stretnutia a stav procesu;
- B) Krátke predstavenie účastníkov a ich návrhov;
- C) Prezentácia jednotlivých projektových zámerov v tej miere rozpracovanosti, v akej sa práve nachádzajú;
- D) Spätné väzby účastníkov k jednotlivým projektom a návrhy na ich zlepšenie;
- E) Záverečná diskusia o nejasnostiach a otázkach;

Po druhom pracovnom stretnutí je opätovne potrebné spracovať výstupy z workshopu a informovať zúčastnených a verejnosť. Ďalej je nutné zozbierať dopracované projektové dokumentácie a v prípade potreby poskytnúť individuálne konzultácie. V rámci úradných procesov sa projektový tím zameriava na zadefinovanie kapitálových a bežných výdavkov, prípadne mzdových nákladov vyplývajúcich z navrhovaných rozpočtov občianskych projektov a zadaní pre samosprávu. Nakoniec ešte Kancelária pre participáciu vytvorí a zverejní pozvánku na tretí workshop.

3. Workshop

Má taktiež variabilnejšiu štruktúru. Ak je potrebné doriešiť nejasnosti a úlohy z druhého stretnutia, je potrebné vyhradiť tomu čas v jeho úvode. Základným cieľom tohto workshopu je umožniť účastníkom informácie a zážitok pohľadu samosprávy – toho, čo je pre ňu dôležité. Ako podklad pre toto stretnutie je ideálny zoznam priorít. Ak nie je k dispozícii, je možné pracovať so strategickými dokumentmi, ako je napr. PHSR, resp. PRM, alebo podobnými materiálmi. Výsledkom by mal byť celkový nadhľad jednotlivých participantov, ktorý sa týka situácie v samospráve. Čo sú najpálčivejšie problémy, aké sú plány samosprávy atď.

Program stretnutia možno rozčleniť do nasledujúcich častí:

- A) Práca v malých skupinách na tému „čo podľa teba patrí medzi najväčšie nedostatky a čo naše mesto potrebuje najviac“. Pracovať možno rôznorodým spôsobom, či už podľa tém, alebo podľa generačného kľúča, dôležité však je, aby sa ľudia zamysleli a zdieľali vlastné pohľady a postoje;
- B) Prezentácia predstavujúca priority, alebo iné strategické dokumenty, ktoré informujú o situácii a problémoch samosprávy;
- C) Práca v malých skupinách, ktorá konfrontuje dáta z prezentácie s individuálnymi pohľadmi účastníkov;
- D) Spoločná prezentácia výstupov z práce jednotlivých skupín a diskusia;
- E) Záverečné zhrnutie a stanovenie ďalších krokov procesu PR

Po ukončení tohto workshopu by mali ľudia odchádzať so základnými informáciami o situácii v samospráve, najmä o najpálčivejších problémoch. Opätovne je potrebné spracovať a zverejniť výstupy.

5.2 ROZHODOVANIE

Rozhodovanie predstavuje na jednej strane samostatnú etapu celkového procesu, ale zároveň je ako mechanizmus kľúčovou súčasťou všetkých ostatných etáp PR.

- v prípravnej fáze sa rozhoduje o tom, čo sa vyberie do zoznamu možných realizácií pre budúci rok;
- v realizačnej fáze sa rozhoduje o tom, ako sa konkrétne návrhy budú realizovať;
- v evaluačnej fáze sa rozhoduje o tom, ako bude proces PR vyzeráť v nasledujúcom období;

Dôležité je tu zdôrazniť, že drvivá väčšina rozhodnutí sa má prijímať kolektívne, teda že ide o spolurozhodovanie vo formáte diskusie, ktorej cieľom je hľadanie konsenzu zúčastnených. Tomuto formátu diskusie sa hovorí deliberácia, resp. verejné zvažovanie. Tento formát nemá jednotnú podobu, avšak vždy ide o proces, ktorý vytvára podmienky pre hľadanie

spoločného rozhodnutia, alebo viacerých rozhodnutí. Má formát dialógu, ktorý umožňuje výmenu (aj) protichodných názorov a zblížuje jednotlivé uhly pohľadov. Kľúčovou v tejto diskusii je služba facilitácie, teda štruktúrovanie a sprevádzanie rozhovoru tak, aby mohol zaznieť a byť zaznamenaný každý hlas a aby proces smeroval k hľadaniu spoločných bodov.

Kde udělali soudruzi z NDR chybu?

V posledných rokoch je v našich samosprávach badateľná snaha o väčšiu mieru participácie aj prostredníctvom verejných stretnutí. Táto snaha je samozrejme výborná, avšak často sa minie účinku a očakávaniam oboch strán – teda samosprávy a zúčastnených obyvateľov. Niektoré dôvody tohto stavu sme už spomenuli v časti o bariérach participácie, ale tým najpodstatnejším je pravdepodobne formát týchto stretnutí. Ak pripravíte verejné stretnutie tak, že sa podobá na „klasickú“ domovú schôdzu, dosiahnete obdobný priebeh i výsledky. V tom lepšom prípade zástupcovia samosprávy môžu skonštatovať, že ľudia si povedali, čo chceli, ťažko si z toho niečo vziať, a tak pokračujeme v naplánovaných veciach. V tom horšom prípade verejné stretnutie opanuje nepokrytý hnev a frustrácia a zákonite prichádza otázka načo to vôbec robiť. Stopercentné riešenia samozrejme neexistujú, ale nasledujúce riadky a odporúčania snád' pomôžu vyvarovať sa zbytočných chýb.

5.2.1 Prípravná fáza

Najdôležitejšou úlohou z hľadiska rozhodovania v tejto etape je vytvoriť zoznam, resp. portfólio intervencií, z ktorých môže vyberať široká verejnosť. Týka sa predovšetkým zadaní pre samosprávu a priorit, ktoré by sa mali vytvárať na verejných zhromaždeniach, ale aj občianskych projektov pripravovaných sériou workshopov.

Deliacou čiarou medzi prípravnou a rozhodovacou fázou je verejná prezentácia občianskych projektov a zadaní pre samosprávu, po ktorej sa začína hlasovať.

Verejná prezentácia

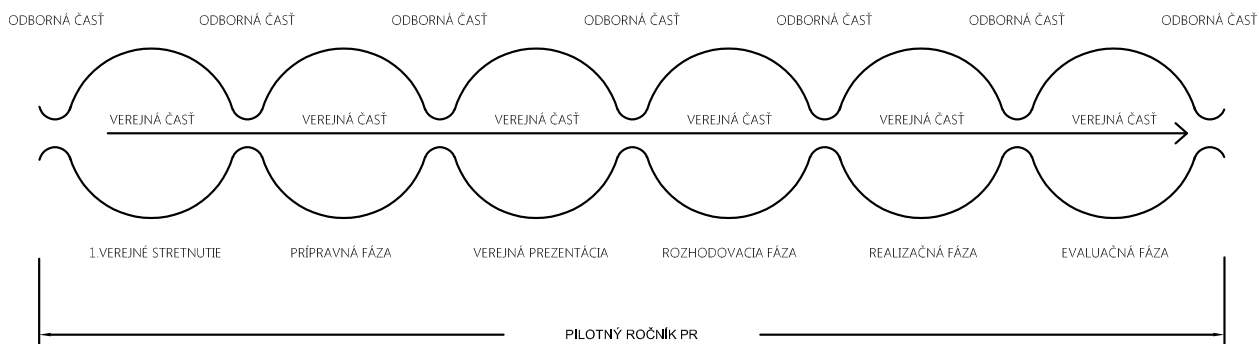
Jej cieľom je ako už samotný názov hovorí prezentovanie portfólia návrhov intervencií, o ktorých sa bude rozhodovať, pred verejnosťou. Pre

predkladateľov občianskych projektov to často býva silný zážitok, keďže predstupujú pred zúčastnených a prezentujú vlastný zámer, avšak nielen ako jednotlivci, ale aj ako pracovná skupina a zároveň spoločenstvo, ktorí spolu pripravili portfólio všetkých projektov. Čas určený na prezentáciu jednotlivých intervencií závisí od ich celkového počtu, no nikdy nepresahuje niekoľkominútový príspevok – zväčša v rozsahu tri až sedem minút. Súčasťou verejnej prezentácie by samozrejme mala byť aj diskusia, ktorú je potrebné moderovať, pretože Verejnú prezentáciu možno spojiť s fyzickým hlasovaním v prípade, že je súčasťou väčšej akcie organizovanej samosprávou, ako je napríklad záver kultúrneho leta, jarmok, a podobne.

5.2.2 Fáza rozhodovania

PR je už z definície permanentným dialógom. Aby sa nestal nefunkčnou hádkou, alebo v ňom nevítazili len tí najhlučnejší, či najvplyvnejší, sú veľmi dôležité pravidlá, na základe ktorých tento dialóg prebieha.

PR možno vizualizovať ako na sebe naukladané presýpacie hodiny, ktoré zobrazujú mieru zapájania čo najširšej verejnosti a zužovania účastníkov procesu tak, aby bol dostatok priestoru pre odbornosť. Expertné vedenie je nevyhnutné preto, aby sa prijímali kvalifikované rozhodnutia. Expertíza však musí reflektovať potreby verejnosti a problémy, ktoré verejnosť pokladá za páľčivé. Návrhy riešení týchto problémov by sa mali opätovne stať predmetom verejnej diskusie a na základe jej výsledkov by mali byť upravené. Nakoniec by mal byť zoznam týchto riešení predložený verejnému rozhodovaniu, na základe ktorého sa vyberú tie, ktoré sa zrealizujú. Tento pohľad na PR nastoľuje otázku, kto a kedy má právo spolurozhodovať. Táto otázka je veľmi dôležitá a pokúsime sa na ňu odpovedať pri jednotlivých typoch rozhodovania.

Rozhodovať možno v PR kvalitatívnym a kvantitatívnym spôsobom, pričom oba tieto spôsoby možno kombinovať, či využiť naraz. V prípade ich kombinovania alebo využívania viacerých typov pri jednom rozhodovaní je dôležité nastavenie váh jednotlivých spôsobov. Možnosti ako to urobiť si ukážeme neskôr. Váhovanie, ktoré sa vyjadruje v percentách pre jednotlivý typ rozhodovania môže byť rôzne, platí však, že primárnym nástrojom rozhodovania má byť kvalitatívny spôsob. Kvantitatívne rozhodovanie má svoje miesto v nasledujúcich prípadoch:

- 1) Ak je pri rozhodovaní potrebné osloviť takú veľkú skupinu, že kvalitatívne rozhodovanie by pri danom počte obyvateľov nebolo možné, alebo by bolo príliš náročné vzhľadom na dôležitosť rozhodovania. (napr. pomer sumy, o ktorej sa rozhoduje a sumy potrebnej na realizáciu deliberatívnych procesov);
- 2) Ak zlyhá proces deliberácie, keď sa nepodarí dosiahnuť všeobecný konsenzus a/alebo sa nepodarí vytvoriť dostatočne reprezentatívne deliberatívne fórum;

Kvantitatívne rozhodovanie

Ide o hlasovanie, pričom sa ponúka možnosť využiť fyzickú a/alebo elektronickú formu. Obe majú svoje výhody aj nevýhody a ich využitie by malo zohľadňovať najmä dve kritéria: (1) mieru, akou znižujú bariéry a (2) náklady, ktoré sú s nimi spojené.

Skôr než sa však začne hlasovať, je potrebné skompletizovať formuláre pre občianske projekty a zadania pre samosprávu a zverejniť ich na webe

PR a samosprávy. Pre potreby hlasovania sa napíšu anotácie jednotlivých intervencií, ktoré je potrebné vytvoriť so súhlasom predkladateľov, ktorí taktiež zašlú ilustračnú fotografiu alebo vizualizáciu, po prípade videovizitku, svojej intervencie. Pre Kanceláriu pre participáciu sa začína druhá fáza informačnej kampane, kde využíva už uvedené dostupné možnosti spomínané pri tvorbe výzvy nového ročníka PR.

Fyzické hlasovanie

Je náročnejšie na celkovú organizáciu, pretože predpokladá nasledujúce kroky:

- 1) zabezpečenie hlasovacích urien a hlasovacích miest, ktoré by mali byť rozmiestnené rovnomerne na celom území samosprávy v priestoroch, ktoré nevytvárajú bariéry, ale zároveň sú zabezpečené. Ideálnymi sa javia priestory v správe samosprávy ako napr. knižnice, denné seniorské centrá, materské školy, základné a stredné školy, úrad a pod. Dôležité je zabezpečiť, aby k urnám aspoň na niektorých miestach bol prístup aj vo večerných hodinách.
- 2) Vytvorenie informačného bulletinu k hlasovaciemu lístku (*vid' príloha č. 2*), ktorý obsahuje anotácie projektov, informácie o hlasovaní, ako sú zberné miesta, obdobie hlasovania, ale aj základné informácie o PR atď.
- 3) vytvorenie hlasovacieho lístka (*vid' príloha č. 3*);
- 4) tlač, distribúcia a zber hlasovacích lístkov;

Komplikáciou je aj fyzické spočítavanie hlasov, ktoré je náročné na čas i pozornosť. Napriek všetkým nevýhodám pokladáme fyzické hlasovanie za veľmi dôležité a pokiaľ je to čo len trochu možné odporúčame ho v PR aplikovať. Najdôležitejším argumentom v jeho prospech je to, že ešte stále existuje veľmi početná skupina obyvateľov, ktorá nie je elektronicky gramotná a elektronické hlasovanie pre ňu predstavuje neprekonateľnú bariéru.

Elektronické hlasovanie

Je menej náročné z organizačného hľadiska a okrem úloh, ktoré boli spomínané pri fyzickom hlasovaní, ako je príprava informačného bulletinu

MENO A PRIEZVISKO

ULICA, ČÍSLO, PSČ

TEL. ČÍSLO

E-MAIL

Súhlas so spracovaním osobných údajov:

Týmto ako dotknutá osoba udeľujem prevádzkovateľovi Mestská časť Bratislava-Nové Mesto, so sídlom Junácka 1, 832 91 Bratislava, IČO: 00603317, súhlas so spracovaním svojich osobných údajov v rozsahu: meno a priezvisko, adresa, trvalého bydliska, telefónne číslo a emailová adresa, na účel vyhodnotenia hlasovania o návrhoch na realizáciu projektov, a to na dobu, ktorá je nevyhnutná na naplnenie účelu spracovania, najviac však na dobu 1 mesiaca odo dňa vyhodnotenia hlasovania o návrhoch na realizáciu projektov.

Potvrdzujem, že som ako dotknutá osoba bola informovaná prevádzkovateľom o mojom práve tento súhlas kedykoľvek odvolať, a to zaslaním žiadosti podpísanej zarúčeným elektronickým podpisom na e-mailovú adresu prevádzkovateľa: podatelna@banm.sk alebo participacia@banm.sk alebo písomnej žiadosti na adresu sídla prevádzkovateľa: Mestská časť Bratislava-Nové Mesto, Junácka 1, 832 91 Bratislava, resp. jej podaním priamo na podateľni Miestneho úradu mestskej časti Bratislava-Nové Mesto v sídle prevádzkovateľa.

Podmienky prevádzkovateľa týkajúce sa spracovania osobných údajov sú sprístupnené dotknutým osobám na webovom sídle prevádzkovateľa: bit.ly/2ItrplyO

V Bratislave, dňa

Podpis vyjadrujúci súhlas so spracovaním osobných údajov:

***zoznam projektov na druhej strane

Označte maximálne osem (8), minimálne tri (3) projekty, ktoré považujete za dôležité a chcete, aby boli podporené z Participatívneho rozpočtu.

- 1. **BRÁNA DO KARPATSKÝCH VINÍČ**, Zuzana Kačírová, 4570 EUR
- 2. **HRAVÉ IHRISKO**, Mária Dolnáková, 5000 EUR
- 3. **CHRAŇME JEDLÉ GAŠTANY V GAŠTANICI**, Jana Slezáková, 1000 EUR
- 4. **KLUB ANGLICKÝCH RIEKANIET V KNÍŽNICI NA PIONIERSEJ – NURSERY RHYMES CLUB**, Bohuslava Markušová, 2700 EUR
- 5. **KOMUNITNÝ PARK PRE PSOV NA KRAMÁROCH**, Zuzana Beller, Alena Stoláriková, 3000 EUR
- 6. **LEGIONÁRSKE MEDZI-DVORKY**, Ľubica Sobihardová, 1205 EUR
- 7. **LEPŠIA CYKLODOPRAVA PRE NOVÉ MESTO**, Simona Jurenková, 4900 EUR
- 8. **REVITALIZÁCIA POVRCHU IHRISKA V MŠ CÁDROVA**, Lucia Žalondeková, 5000 EUR
- 9. **STROMORADIE NA RAČIANSKEJ ULICI**, Ľubica Krížanová, 5000 EUR
- 10. **T3 – KULTÚRNY PROSTRIEDOK: SKULTÚRNIENIE OKOLIA A TECHNICKÁ VYBAVENOSŤ**, Samuel Veis, Alžbeta Masnicová, 5000 EUR
- 11. **VINOHRADY A MOBILNÁ ZÁHRADA PRE VŠETKÝCH**, Ján Pálto, 5000 EUR
- 12. **VONKAJŠIE UČEBNE TELESNEJ VÝCHOVY A PESTOVATEĽSKÝCH PRÁČ MŠ NA REVÍNE**, Silvia Al Zafari, 5000 EUR
- 13. **WORKOUTOVÉ IHRISKO – PARK NA RAČIANSKOM MÝTE**, Peter Andrišik, 5000 EUR
- 14. **ZÁHRADNÝ DVOR**, Veronika Gežík, 5000 EUR

príloha č.3

a hlasovacieho lístka, si vyžaduje už len jednu dôležitú vec. Zabezpečiť hlasovaciu platformu, čo vyžaduje taktiež dodatočné financie. Pri hlasovacích platformách je dôležité, aby dokázali zabezpečiť hodnovernosť hlasovania.

Či už si zvolíte jednu alebo druhú možnosť, či využijete obe naraz, umožníte ľuďom hlasovať za viacero intervencií. Jednak tým zabránite tomu, aby sa hlasovanie, najmä v prípade občianskych projektov, zbytočne nezvrhlo na súťaž, v ktorej zvíťazí najvplyvnejší, či najhlasnejší, alebo nebudaj niekto, kto bude pri vyplňaní hlasovacích lístkov podvádzať. Taktiež tým vytvárate priestor pre ľudí, aby sa hlbšie zamysleli nad predloženými možnosťami a dali vám širšiu spätnú väzbu, ktoré intervencie pokladajú za dôležité. Preto nám ako najlepší variant vychádza dať ľuďom pri hlasovaní interval od troch do šiestich, siedmich, alebo pokojne aj ôsmich intervencií, podľa ich celkového počtu.

Kvalitatívne rozhodovanie

Ako sme už uviedli, kvalitatívne rozhodovanie má formu deliberácie, resp. verejného zvažovania, ktorého cieľom je nájsť konsenzus. Ak píšeme o konsenze, musíme zdôrazniť, že nemáme na mysli kompromis, ktorý je rovnako tak istou formou uspokojivého riešenia. Avšak zatiaľ čo kompromis je výsledkom ústupkov zúčastnených strán, ktoré nájdú spoločný prienik tým, že sa vzdajú niektorých svojich požiadaviek, konsenzus ide ďalej. To, čo je spoločným prienikom, nepredstavuje len oklieštený súbor požiadaviek alebo návrhov, ktoré boli vznesené na začiatku procesu, ale zahŕňa zároveň nové tvorivé riešenia, na ktoré by ani jedna zo zúčastnených strán neprišla sama. Na konci tak máme mozaiku, v ktorej sa v ideálnom prípade každý vie nájsť a zároveň sa cíti obohatený: Vložila som do nej tento môj vlastný kúsok a vznikol z toho obraz, ktorý by som nikdy nevytvorila sama.

Ako takáto skúsenosť môže vyzeráť, si prečítajte v nasledujúcom rámečku. Autorom je Palo Vančo. Predkladateľ a realizátor jedného z občianskych projektov v Trnave, ktorý reflektuje zážitok z deliberatívneho fóra predkladateľov občianskych projektov:

Participatívna haluz (haluz je časť stromu)

Včera od 18tej hodiny prebiehala v rámci PRpT tzv. Deliberácia, alebo zvažovanie.

O čo išlo?

Išlo o to, že koordinátori projektov, ktorí sa uchádzajú o ich podporu z rozpočtu Mesta Trnava hodnotili tieto projekty.

Ako to prebiehalo?

Na úvod nám Peťo Nedoroščík povedal, ako bude večer prebiehať.

V prvom rade sme si museli určiť kritériá, na základe ktorých budeme posudzovať projekty.

Bolo nás 15 (15 podaných projektov = 15 koordinátorov) a rozdelený sme boli do troch skupín.

Každý člen každej skupiny dostal zoznam 10 projektov. Zoznam bol robený tak, že 5 ľudí v skupine malo na zozname 10 projektov z 15tich tak, aby v zozname nebol projekt nikoho zo skupiny – čiže tam boli projekty členov ostatných skupín a pôvodné silne kamarátsky prepojené (aspoň naša Kultúra takou isto bola a je) Participatívne komunity boli roztrúsené a premiešané. Ja som nemal v skupine z Kultúry nikoho.

V skupinách sme si najprv určili kritériá, ktoré sme chceli zaradiť do hodnotenia, pretože sme ich pokladali za dôležité. Každý diktoval a tiež sme hodne diskutovali, aby každému v skupine bolo jasné, čo tým kritériom navrhovateľ myslí.

Pri tomto stanovovaní kritérií v skupinách bolo občas cítiť, že my, koordinátori, sa stále nevieme vzdať pozícií autorov presadzujúcich svoj projekt. Osobne to vnímam ako súčasť procesu a vzhľadom na prerozdelenie skupín myslím, že to bolo dokonca pozitívne, pretože tak, ako sme sa možno nebadane snažil nadhodiť kritériá, ktoré by zvýhodnili náš projekt, alebo rovno znevýhodnili iný, tak sa možno aj ostatní snažili o to isté ... takže výsledok bol z môjho pohľadu viac ako objektívny...

Keď sme mali kritériá spísané, hodili sme ich na tri flipcharty (každá skupina svoj oberpapier viditeľný z diaľky) a spájali sa podobné kritériá naprieč skupinami tak, aby vyšlo maximálne 6 konečných. Nám vyšlo 5.

Toto spájanie bolo veľmi zaujímavé a poučné, pretože niektorí z nás sa niektorým kritériám bránili. Logické – znevýhodňovali ich projekt. Tiež bolo dôležité prijať konsenzuálne rozhodnutie o tom, čo budú znamenať jednotlivé čísla v hodnotení od 1 do 5. Kritériá sa upravovali tak, aby boli naozaj prijaté konsenzom, čiže podľa definície konsenzu z odbornej literatúry – aby ostali šeci vysmáty a súhlasili/nikto neny odutý.

Podarilo sa. Hodne sa okolo toho argumentovalo, kým ten, kto bol proti nezistil, že to kritérium, ktoré sa diskutuje je dôležité pre skupinu ... a aj celkovo v rámci hodnotenia projektu. Nakoniec z toho naozaj všetci boli v pohode, čo bolo niečo ako malý zázrak, ktorý vidíš málokedy málokde.

Po tomto zázraku sme sa znovu rozsadili do skupín, kde sme znovu sedeli nad známym zoznamom projektov – 10 projektov, ktoré sme mali vo veľkom finále hodnotiť. Mali sme v skupine možnosť pripraviť si a neskôr

položiť 10 otázok koordinátorom, ak nám niečo nebolo jasné ... a nevedeli by sme to preto hodnotiť na základe dohodnutých rovnakých kritérií. Spísali sme si otázky.

Znovu sme sa usadili do kruhu – všetci – a vyjasňovalo sa na základe pripravovaných otázok. Kládli sa otázky a ten, koho projektu sa otázka týkala odpovedal.

Po vyjasnení sme sa dostali k samotnému hodnoteniu, ktoré vypracoval každý samostatne, podľa dohodnutých kritérií. Hodnotil som 10 výborných projektov a bol som fakt veľmi rád, že sme tie kritériá dohodli tak, ako sme ich dohodli. Bolo to trocha ako písomka, lebo sa neopisovalo...

Po vyplnení hodnotení ľudia spontánne vychádzali na ulicu. Keď som vyšiel von, bol som veľmi rád, že som mohol uvidieť, ako ľudia, ktorí sa ešte pred dvoma hodinami takmer vôbec nepoznali, spolu živo komunikujú ako priatelia. Žiadne vadenice, nič ... Ešte sme tam nejakú dobu takto stáli a ja pevne verím, že to nebol koniec, ale začiatok. Začiatok niečoho, čo sa dá. Vzájomnej podpornej komunikácie naprieč názorovými spektrami ... lebo toto je sen, ktorí snívame asi všetci. Spojiť sa, nie deliť ... Robiť zmysluplné veci, nie pásovú spotrebu ...

Dalo by sa napísať mnohé ešte, pretože po príchode domov som bol ešte myslbou dlho TAM a docíťoval som zažité ...

Na koniec dlhého textu VEĽKÉ DIKY všetkým za to, čo do toho dali ... a tým, ktorí túto haluz do Trnavy priniesli a presadili ju ... a takto parádne dotiahli ...

Ak ste náhodou hlasovací lístok nehodili do odpadkového koša medzi ostatné letáky a papiere a bude sa vám chcieť, podporte našu snahu vo Verejnom hlasovaní, ktoré fičí do konca týždňa.

Náš sen, ako koordinátorov je, že prídete hlasovať osobne a aspoň takto dáte najavo, že naša snaha a energia, ktorú sme do toho dali popri klasických životných procesoch ako sú práca, rodina, škola ... a všetky tie ostatné nad ktorými sa frfle v šenkoch ..., že táto snaha bude takto ocenená ... ale hlavne, že zistíme, ktorý projekt chcete vy, ľudia z Trnavy ...

Pretože my, koordinátori, chceme všetkých 15!

Ak sa vám nedá prísť osobne, kliknite si sem:

<https://utopia.sk/liferay/web/trnava-participacia/domov>

Ved' ak toto čítate, na webe už ste a čas asi máte tiež ... klikajte, vyberajte, hlasujte, podporte

Ďakujem.

Palo píše o skúsenosti zo zvažovania, kde sa zišli ľudia z tematických participatívnych komúnít, pretože v rámci trnavského PR sa podarilo sformovať niekoľko skupín, ktoré rozvíjali svoje projekty okolo jednej konkrétnej témy. V rámci deliberácie sa tak stretli ľudia, ktorí sa predtým nepoznali, ale mali skúsenosť, o ktorej píšeme pri tvorbe občianskych projektov v prípravnej fáze. Faktor toho, že sa navzájom nepoznali, tak bol ošetrovaný skúsenosťou z procesu. Pozrime sa teraz bližšie na priebeh verejného zvažovania.

Deliberatívne fórum o občianskych projektoch

Prvým dôležitým krokom je zadefinovanie členstva vo fóre. Vzhľadom na uvedenú prácu s predkladateľmi projektov je asi logickým vyústením to, že toto fórum pozostáva z nich. Nemusí to tak však byť nevyhnutne. Je však dôležití zdôrazniť, že účasť na deliberácii by mal byť podmienená minimálne znalosťou a informovanosťou o tom, čo a bude zvažovať.

V rámci PR v Trnavskom samosprávnom kraji sme realizovali deliberáciu, ktorej členmi boli: (a) zástupcovia občianskej spoločnosti, (b) riaditelia jednotlivých kompetentných odborov úradu, (c) členovia zastupiteľstva. Možností ako nominovať do deliberatívneho fóra je teda viacero.

Priebeh zvažovania možno rozdeliť do nasledujúcich častí:

- úvodná prezentácia, ktorá opíše priebeh doterajšieho ročníka a tohto stretnutia
- spoločné stanovovanie kritérií pre posudzovanie kvality predložených návrhov, ktoré pozostáva z (1) práce v menších skupinách, (2) predstaveniu výsledkov práce v skupinách pre celým plénom, (3) práca všetkých zúčastnených na zostavení spoločných kritérií. Výsledkom je zoznam štyroch až šiestich kritérií kvality.

- hodnotenie – ak platí, že každý predložený projekt má jeden hlas, vyplnia zúčastnení za každý projekt formulár, v ktorom na stupnici 1 až 5 obodujú na základe stanovených kritérií každý iný, resp. určenú skupinu projektov, s výnimkou vlastného;
- záver

Deliberatívne fórum o zadaniach pre samosprávu

Môže mať obdobný priebeh ako v prípade deliberácie o projektoch. V čom sa líši je postup pri nomináciách členstva. Je dôležité, aby v ňom mali zastúpenie príslušné kompetentné oddelenia úradu a zástupcovia verejnosti, ktorí v danej téme disponujú expertízou. Keďže v tomto prípade ide o veľmi silný zásah do kompetencií zastupiteľstva, je len dobré, ak sú súčasťou fóra aj poslanci. V prípade, že proces PR zahŕňa aj Koor, táto nominuje aspoň časť zástupcov verejnosti do tohto fóra

Váhovanie

Z deliberatívnych fór dostávame poradie kvality projektov, ktoré by sa malo kombinovať s verejným hlasovaním, či už elektronickým alebo fyzickým, resp. oboma. Toto kombinovanie nastoľuje otázku váh jednotlivých typov rozhodovania. Ako sme sa snažili opakovane ukázať, je veľmi dôležité, aby malo kvalitatívne rozhodovanie signifikantnú váhu. V prípade zapojenia oboch typov hlasovania by mala mať deliberácia najväčšiu váhu, takže by výsledok mohol byť napríklad nasledovný: 40% deliberácia, 30% fyzické hlasovanie, 20% elektronické hlasovanie. V prípade, že sa využíva len jeden typ hlasovania, nemala by byť váha deliberácie nižšia ako 50%. Výsledky jednotlivých typov rozhodovania sa tak nakoniec štatisticky vyhodnotia podľa pridelených váh a dostávame celkové výsledky. Zostáva už len urobiť v poradí intervencií čiaru, ktorú stanovuje výška financií vyčlenených pre PR a môže sa začať fáza realizácie.

5.3 REALIZÁCIA

Z formálneho hľadiska sa postup pri realizáciách vybraných intervenciách v PR v rámci úradu nič nemení. PR je súčasťou celkového rozpočtu samosprávy a je schvaľovaný zastupiteľstvom. Ako sme už uviedli, má vlastnú autonómiu, takže zastupiteľstvo prijíma rozhodnutie občanov

a v schválenej výške rozpočtu pre PR, alebo aj vyššej – podľa rozhodnutia zastupiteľstva, sa stáva súčasťou celkového rozpočtu. Pri samotných realizáciách však už dochádza k zmenám, ktoré sa pri štandardnom úradnom napĺňaní rozpočtu, nevyskytujú. Dochádza tu totiž k omnoho intenzívnejšej spolupráci, ako je zvyčajné, či už pri realizácii služieb samosprávou, pri dotačných schémach, alebo pri obstarávaní služieb externými subjektmi. Preto sú pri realizácii dôležité osobné konzultácie o priebehu realizácie predovšetkým občianskych projektov a stretnutia ich predkladateľov, resp. koordinátorov približne raz za tri mesiace, kde sa navzájom informujú o aktuálnom stave, o potrebách pre úspešné dokončenie projektu.

Pri realizáciách občianskych projektov sa môžu vyskytnúť tri scenáre:

- projekt predkladá a realizuje OZ samostatne bez väčšej miery potreby súčinnosti úradu;
- projekt predkladá OZ a realizácia sa odohráva v užšej spolupráci s úradom;
- projekt predkladá fyzická osoba a keďže samospráva nemôže prideliť financie fyzickej osobe, je spolupráca veľmi úzka;

Zostavenie a koordinovanie pracovného tímu vyplýva z týchto troch scenárov, čo sa pokúsime demonštrovať na nasledujúcich príkladoch:

Projekt podaný fyzickou osobou: príklad pochádza z mestskej časti Bratislava Nové mesto a nesie názov: Kvety zblížujú susedov. Cieľom projektu bola revitalizácia zelene v okolí bytového domu, ktorého majiteľom je Hlavné mesto Bratislava. Predkladateľka projektu si uvedomovala, že zanedbaný a anonymný verejný priestor má priamy vplyv na vzťah obyvateľov k miestu, v ktorom žijú a zároveň chcela vytvoriť prostredie pre znovuoživenie komunity a susedských vzťahov. Aktivity projektu – výsadba kvetov a úprava tohto priestranstva, majú viesť k riešeniu oboch týchto problémov.

Pre potreby realizácie tohto projektu vznikajú zo strany samosprávy nasledujúce úlohy. Kancelária pre participáciu vedie proces participatívneho plánovania s obyvateľmi bytového domu, ktorého cieľom je konsenzus, ako priestor upraviť a v akých krokoch. Zabezpečuje povolenia na

realizáciu projektu s majiteľom pozemku, teda Magistrátom hlavného mesta a financovanie projektu v súčinnosti s ekonomickým oddelením úradu. Ďalšou dôležitou súčinnosťou, ktorú koordinuje Kancelária pre participáciu je zapojenie miestneho verejného podniku "Ekopodniku", ktorý sa podieľa na úpravách terénu a v ideálnom prípade oddelenie zelene miestneho úradu, ktoré má tieto aktivity v kompetenciách.

Úlohy, ktoré vyvstávajú zo strany predkladateľky projektu majú nasledovnú podobu. Kontaktuje a aktivuje susedov, pozýva na verejné stretnutia, organizuje brigády a podieľa sa na aktivitách Kancelárie pre participáciu pri realizácii projektu. Tento občiansky projekt je názornou ukážkou toho, ako PR prekračuje a transformuje zaužívané hranice (1) medzi úradom a verejnosťou, (2) a na samotnom úrade, kde je potrebné sformovať projektový tím zahŕňajúci niekoľko oddelení a to celé v súčinnosti s verejným podnikom. Takéto projektové tímy dnes ešte žiaľ na úradoch nie sú samozrejmosťou a PR tak posúva dopredu aj samotný úrad.

Projekt podaný občianskym združením so súčinnosťou úradu pri jeho realizácii. Príklad pochádza taktiež z mestskej časti Bratislava Nové mesto a nesie názov: Výsadba stromoradia na Račianskej ulici. Narastajúcimi teplotami a výstavbou „betónových džunglí“ si čoraz viac obyvateľov miest uvedomuje potrebu výsadby zelene, aby sa aspoň čiastočne znížil dopad klimatickej zmeny na kvalitu života či už nižšou teplotou na ulici, menšou prašnosťou, alebo skvalitnením ovzdušia.

Projekt výsadby stromoradia na Račianskej ulici v Bratislave sa začal ešte v roku 2013 a stojí za ním neúnavná aktivistka za zelenšie mesto pani Ľubica Križanová, ktorej sa do roku 2018 podarilo spoločne s lokálnym občianskym združením, dobrovoľníkmi a miestnym verejným podnikom vysadiť už 66 stromov.

Úlohou samosprávy pre realizáciu tohto projektu je zabezpečenie všetkých formálnych povolení pre výsadbu prícestnej zelene, z dôvodu nadobudnutia právneho vzťahu k stromom, ktoré jej občianske združenie po vysadení odovzdá do starostlivosti.

Úlohou predkladateľky je koordinácia projektu, ktorá zahŕňa vytypovanie miest na výsadbu, zabezpečenie dodávateľa, v tomto prípade miestny

verejný podnik „Ekopodnik“, aktivizácia dobrovoľníkov, organizácia brigády a podieľanie sa na aktivitách samosprávy pri príprave realizácie.

Tento občiansky projekt nám ukazuje ako môže byť samospráva súčinná pri realizácii projektu, kedy preberá zodpovednosť v spleti byrokracie, kde by sa stratil ne jeden ostrieľaný úradník.

5.3.1 Zmluvné dokumenty

Jednou z najjednoduchších foriem realizácie projektu je poskytnutie finančných prostriedkov právnickej osobe, napr. občianskemu združeniu, s ktorým môže samospráva uzatvoriť právny vzťah na základe predloženej žiadosti. Spôsob a forma ako zazmluvnenie prebehne je dôležité upresniť už pri schvaľovaní pravidiel PR, tak aby proces zodpovedal lokálnym potrebám a podmienkam. (1) Je možné použiť, prípadne upraviť existujúce žiadosti a zmluvy, ktoré sa používajú v dotačnom mechanizme, alebo (2) je možné vytvoriť nové dokumenty priamo pre potreby PR.

Žiadosť o poskytnutie finančných prostriedkov by mala obsahovať najmä:

- identifikačné údaje žiadateľa;
- bankové spojenie;
- kontaktnú osobu (štatutár OZ, zodpovednú osobu za realizáciu projektu) ;
- údaje o projekte ako: názov projektu, anotáciu projektu približný termín realizácie, požadovaná výška finančného príspevku;
- rozpočet projektu – predpokladané náklady projektu a podrobný rozpis nákladov;
- cieľ projektu;
- cieľovú skupinu;
- harmonogram projektu;
- podpis štatutárneho zástupcu.

K žiadosti je z dôvodu kontroly uvedených informácií potrebné doložiť nasledujúce doklady:

- kópiu dokladu o registrácii organizácie žiadateľa (stanovy), alebo iného dokladu osvedčujúceho právnu subjektivitu žiadateľa;
- kópiu potvrdenia o pridelení daňového identifikačného čísla organizácie (IČO a DIČ);
- kópiu dokladu o založení účtu žiadateľa;
- čestné vyhlásenie žiadateľa, že žiadateľ:
- nie je dlžníkom (dlžníčkou) mestu, mestskej časti, ani štátu SR;
- nemá evidované nedoplatky poistného na zdravotné poistenie, sociálne poistenie a príspevkov na starobné dôchodkové sporenie, a voči Daňovému úradu;
- nie je (organizácia) v konkurze ani nebolo začaté konkurzné ani vyrovnávacie konanie, nebol voči nemu (organizácii) podaný návrh na vyhlásenie konkurzu, ani nebol zamietnutý návrh pre nedostatok majetku a nie je (organizácia) v likvidácii;
- neporušil zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania;
- pravdivo uviedol všetky údaje v žiadosti i v prílohách vrátane jednotlivých položiek v rozpočte.

Vzor žiadosti (vid' príloha č. 4)

Ak sa rozhodnete, prípadne je potrebné vytvoriť novú zmluvu pre potreby PR, odporúčame vytvárať a konzultovať jej znenie s právnym oddelením inštitúcie, v ktorej je PR zavádzaný.

5.3.2 Vyúčtovanie projektu

Keďže PR vytvára priestor na zapájanie sa širokej verejnosti a nielen „ostrieľaným“ občianskym združeniam, stáva sa že do procesu vstupujú ľudia, ktorí majú minimálne alebo žiadne skúsenosti s vyúčtovaním získaných finančných prostriedkov. Úlohou Kancelárie je preto zorganizovanie stretnutia všetkých koodridnátorov projektov na začiatku, prípadne

Informácie o žiadateľovi finančného príspevku

Názov projektu:
Názov žiadateľa:
Ulica a súpisné číslo:
Obec:
PSČ:
IČO:
Bankové spojenie:
Telefónny kontakt:
E-mail:

Osoba zodpovedná za realizáciu projektu:

Meno a priezvisko:
Telefónny kontakt / Mobil:
E-mail:

Rozpočet projektu:

Vieč	Požadovaná suma	Vlastné alebo iné zdroje	Spolu
Rámcový rozpočet	0,00 €	0,00 €	0,00 €
Položka			0,00 €
Spolu	0,00 €	0,00 €	0,00 €

Údaje o projekte

Stručná anotácia projektu:
Upravené miesto realizácie projektu:
Približný termín realizácie:
Harmonogram projektu:
Cieľ projektu:

Informácie o žiadateľovi finančného príspevku

Názov projektu:
Názov žiadateľa:
Ulica a súpisné číslo:
Obec:
PSČ:
IČO:
Bankové spojenie:
Telefónny kontakt:
E-mail:

Osoba zodpovedná za realizáciu projektu:

Meno a priezvisko:
Telefónny kontakt / Mobil:
E-mail:

Rozpočet projektu:

Vieč	Požadovaná suma	Vlastné alebo iné zdroje	Spolu
Rámcový rozpočet	0,00 €	0,00 €	0,00 €
Položka			0,00 €
Spolu	0,00 €	0,00 €	0,00 €

Údaje o projekte

Stručná anotácia projektu:
Upravené miesto realizácie projektu:
Približný termín realizácie:
Harmonogram projektu:
Cieľ projektu:

príloha č. 4

aj na konci realizačného obdobia a spoločne s finančným oddelením pripraviť školenie o tom, ako využívať finančné prostriedky a ako projekt vyúčtovať. Opätovne môžeme vidieť ako PR prekračuje zaužívané hranice a anonymitu medzi úradom a verejnosťou, kedy za realizovaným projektom nie je len zmluva, ale aktívni občania.

Vzor vyúčtovania z MČ Bratislava Nové mesto (vid' príloha č. 5)

Zadania pre samosprávu

Participácia obyvateľov, ktorí navrhovali veľké investičné zadania nekončí pri rozhodovaní. Počas prípravy realizácie, verejnom obstarávaní, či realizácii samotnej je potrebné informovanie a zapájanie dotknutej verejnosti a ich navrhovateľov.

ZÚČTOVANIE FINANČNÉHO PRÍSPEVKU POSKYTNUTÉHO Z ROZPOČTU MČ Bratislava – Nové Mesto

Názov organizácie:

	Suma poskytnutých finančných prostriedkov v roku	Suma skutočne použitých finančných prostriedkov k	Rozdiel stĺpec 1-2	Dátum vrátenia
	1	2	3	4
Poskytnutý finančný príspevok z rozpočtu mesta na podporu projektu: (uviesť názov projektu):				
číslo zmluvy:				
SPOLU:				

Meno a priezvisko štatutárneho zástupcu:

Podpis a pečiatka:

Vypracoval:
Dátum:
Tel. kontakt:
E-mail:

V Bratislave dňa

.....
.....
..... podpis štatutárneho zástupcu
Finančné zúčtovanie finančného príspevku

PODROBNÉ FINANČNÉ ZÚČTOVANIE CEĽOVÉHO PROJEKTU

(Uvádte všetky výdavky súvisiace s realizáciou zúčtovaného projektu)

P.č.	Popis položky	Číslo dokladu	Druh dokladu	Náklady celkom	Z toho dotácie MČ Bratislava – Nové Mesto
				SPOLU:	

Dátum:
Podpis spracovateľa vyúčtovania:
Meno a priezvisko štatutárneho zástupcu (čitateľne):
Podpis štatutárneho zástupcu: Pečiatka:

- Prílohy k zúčtovaniu projektu** (prispájajú sa v kópiách, musia byť čitateľné):
- účtovné doklady:**
 - a) faktúry – k nim výpis z účtu organizácie (príjemcu dotácie) vystavené bankovou inštitúciou
 - b) výdavkové a príjmové pokladničné doklady opatrené povinnými náležitosťami v zmysle tlačiva
 - c) bločky od nákupov pri platiach v hotovosti
 - d) objednávky
 - e) dohodové listy
 - f) zmluvy, dohody (napr. prenájmy, o vykonaní činnosti ...)
 - g) v prípade poštového či platby dobierky potvrdenie pošty o vykonanej platbe resp. uhrade dobierky a pod.
 - h) iné ...
 - pri zúčtovaní pohonných hmôt - cestovné príkazy s výpočtom spotreby paliva, doklady o nákupe pohonných hmôt, technický preukaz motorového vozidla použitého pre účely v zmysle žiadosti o grant s vyznačením spotreby, atď.
 - pri platiach v zmysle uzavretých zmlúv alebo dohôd (napr. nájomné zmluvy) - zmluvy, dohody a pod.
 - pri vyplácaní finančných odmien - dohody, doklady o čaloch účtov príjemcov odmien pri zasadnutí odmiem na účtu, pri preberaní hotovostných odmiem príjmové a výdavkové pokladničné doklady, resp. iná forma dokladovania prevzatia finančnej odmeny
 - pri nákupe tovaru v hotovosti - bločky od nákupov
 - iné doklady preukazujúce využitie dotácie v zmysle zmluvy
 - dokumentáciu o prezentácii** MČ Bratislava - Bratislava - Nové Mesto ako prispievateľa dotácie na realizáciu projektu (použitie loga MČ Bratislava - Bratislava - Nové Mesto na pozvánkach, plagátoch, vstupenkách, billboardoch, www.srlamibach.sk, v bulletinoch, príspevkoch v časopisoch a pod.)
- Dokladujú sa tie položky projektu, na ktoré žiadateľ prijal finančný príspevok od MČ Bratislava - Nové Mesto**

5.4 EVALUÁCIA

Poslednou etapou PR je vyhodnotenie. Svojim spôsobom ide o završenie participácie v najväčšej hĺbke, pretože predstavuje spoločnú diskusiu o fungovaní tohto mechanizmu. Aj táto etapa má svoje fázy a možno ich rozdeliť nasledovne:

- 1) Verejné stretnutie organizátorov, kde prebehne reflexia procesu organizátormi, teda v ideálnom prípade Kanceláriou pre participáciu zo strany úradu a Koordinačnou radou zo strany verejnosti.
- 2) Vytvorenie, distribúcia a spracovanie výsledkov z dotazníka, ktoré poskytnú vstupné údaje pre spoločnú diskusiu o tom, čo je potrebné zmeniť.
- 3) Deliberatívna fóra, kde sa zmeny prediskutujú a následne ukotvia v Pravidlách PR.

Dotazník by mal mať niekoľko verzií, pričom všetky môžu mať spoločné otázky, ale mal by zahŕňať aj otázky, ktoré sú špecifické pre tú ktorú skupinu respondentov. Čo sa týka skupín respondentov, máme na mysli: (1) úrad, (2) zapojenú verejnosť, ktorú môžeme ešte rozčleniť na aktívne zapojenú časť, ako sú napr. predkladatelia občianskych projektov, a časť, ktorá sa zapojila len v rozhodovacej fáze, a (3) zastupiteľstvo;

Je dobré, ak je v dotazníku priestor pre uzatvorené ale aj otvorené otázky, a ak sa pri jednotlivých témach, resp. okruhoch dajú sformulovať oba tieto typy. Mal by zahŕňať otázky v nasledujúcich okruhoch:

- samotný proces PR ako celok, teda či ľudia mali dostatok informácií o jednotlivých krokoch, ako hodnotia efektivitu a zmysel jednotlivých krokov a pod.
- realizácie – ako sú spokojní s realizáciami návrhov, kde boli problémy, čo sa podarilo a čo nie podľa predstáv;
- vzťahy medzi jednotlivými skupinami respondentov a navzájom v rámci nich, teda ako sa im spolupracovalo navzájom, s cieľovou skupinou, úradom atď.

Príklad z procesu pilotného ročníka v Prievidzi, kde Utopia plnila funkciu garanta a spolukoordinátora. Vytvorili a distribuovali sme dva dotazníky: pre úrad a predkladateľov občianskych projektov;

Dotazník pre predkladateľov projektov

Výsledky dotazníka a ich vyhodnotenie budú anonymné, preto pri jeho vyplňaní nemusíte uvádzať vaše meno.

Vek: Pohlavie: Meno:

Dotazník má priniesť informácie o tom, ako hodnotíte spoluprácu s Utopiou, s mestským úradom, s verejnosťou a navzájom. Zámerom je skvalitniť procesy participácie a realizácie projektov v budúcnosti.

Dotazník pozostáva zo štrnástich dvojíc otázok, pričom jedna má vždy uzavretý charakter, kde máte možnosť vybrať si na stupnici od 1 do 5, pričom 5 znamená – výborne, 4 – veľmi dobre, 3 – dobre, 2 – horšie, 1 – nedostatočné. Druhá otázka má otvorený charakter a môžete tu uviesť vlastný názor.

Spolupráca s Utópiou:

1. Mali ste dostatočné informácie o procese participácie?

V prípade nedostatku uveďte prosím detailnejšie:

2. Bol počet a formát stretnutí participatívnych komunít dostačujúci?

Čo by ste zmenili:

3. Vyhovovala Vám projektová dokumentácia?

Čo by ste zmenili:

4. Ako by ste ohodnotili celkovú spoluprácu?

Čo by ste privítali v budúcnosti:

5. Boli ste spokojní s procesom rozhodovania?

Doplnili, resp. zmenili by ste v nich niečo:

Spolupráca s mestským úradom:

6. Ako hodnotíte kooperáciu s úradom počas realizácie projektov?

Vyzdvihli by ste niečo, alebo naopak niečo Vám chýbalo:

7. Ako ste vnímali proces podpisovania zmlúv a vyúčtovania?

Navrhli by ste iné postupy:

8. Aká bola mediálna podpora zo strany mesta?

Vyzdvihli by ste niečo, alebo naopak niečo Vám chýbalo:

9. Ako hodnotíte fungovanie samosprávy na základe vašej skúsenosti s PR?

Zmenil sa váš pohľad na samosprávu? Ak áno, uveďte v čom:

Spolupráca v tíme a s verejnosťou

10. Ste spokojní s realizáciou vášho projektu?

Čo sa podarilo viac a čo menej:

11. Pomohla vášmu tímu (organizácii, združeniu, skupine) a Vám osobne účasť v PR?

Ak áno, uveďte, ako:

12. Ako hodnotíte spoluprácu a spätnú väzbu cieľovej skupiny a verejnosti?

Čo sa podarilo viac a čo menej:

13. Páčili sa Vám ostatné projekty?

Najviac a najmenej:

14. Podarilo sa Vám nadviazať spoluprácu s účastníkmi PR mimo váš projekt?

Uveďte bližšie:

Ak ešte máte potrebu ničo poznamenať, nech sa páči:

Prvé deliberatívne fórum

Primárne by malo byť určené pre ľudí a tú časť úradu, ktoré boli najintenzívnejšie zapojené do procesu a jeho výsledkom sú spoločné návrhy, ako upraviť a skvalitniť proces PR. Možno ho rozdeliť na nasledujúce časti:

- 1) Úvodnú časť by mala obstaráť prezentácia, ktorá zhrnie priebeh ročníka a výstupy z dotazníka so zameraním na témy s najvyššou mierou nespokojnosti a kritiky. Ak sa v dotazníku vyskytli návrhy na ich riešenie mali by byť súčasťou prezentácie.
- 2) Diskusia k jednotlivým bodom, pokiaľ možno v čo najmenších skupinách, v ideálnom prípade s maximálne 15 účastníkmi;
- 3) Prezentácia výstupov jednotlivých skupín a hľadanie zhody na navrhovaných riešeniach;
- 4) Záverečné zhrnutie návrhov;

Druhé deliberatívne fórum

Je určené pre zástupcov verejnosti a úradu a členov zastupiteľstva. Na úvod sa prezentujú návrhy z prvého fóra a diskusia sa zameriava na to, akým spôsobom by sa zmeny mali premietnuť v znení pravidiel PR. Úspešným výsledkom tohto stretnutia je tak zadefinovanie zmien, ktoré zúčastnení zastupitelia predložia na najbližšom zasadnutí zastupiteľstva., tak aby sa nový ročník mohol začať so schválenými zmenami. Takto sa zabezpečí to, že Pravidlá PR sa stanú živým dokumentom, ktorý patrí všetkým trom zložkám PR: ľuďom, úradu a zastupiteľstvu.

Štandardnou témou druhého fóra by mala byť aj diskusia o navýšení financií v PR v prípade, že ročník prebehol úspešne. Obe fóra je možné aj spojiť, avšak je potrebné rátať s väčšou časovou dotáciou, pre ktorú sú (pod)večerné hodiny nepostačujúce. A keďže na Slovensku ešte ani zďaleka nie je štandardom, že sa ľudia stretnú počas jedného z víkendových dní, aby sa venovali otázkam samosprávy, zdá sa, že rozčlenenie do dvoch udalostí je efektívnejšie.

PARTICIPATÍVNE PLÁNOVANIE – KTO, KEDY, AKO?

Polo: peklo živých nie je dačo, čo bude. Ak nejaké peklo existuje, potom je už tu ako peklo nášho všedného dňa, ktoré utvárame keď sme pospolu. Dvojako sa možno vyhnúť pekelnému trápeniu. Prvá cesta je schodná pre mnohých. Spočíva v tom, že človek prijme peklo a stane sa jeho súčasťou až do tej miery, že ho viac nevidí. Druhá cesta je riskantná, vyžaduje si stálu obozretnosť a učenie: treba hľadať, čo uprostred pekla nie je peklom, treba to dokázať identifikovať, postarať sa, aby to trvalo a vytvoriť tomu priestor.

Italo Calvino, Neviditeľné mestá

V úvode tejto kapitoly sa pokúsime stručne priblížiť teoretickú rovinu, z ktorej vychádza idea participatívneho plánovania. V ďalších častiach textu sa budeme venovať sumarizovaniu rolí a kompetencií jednotlivých aktérov, situácií v ktorých je vhodné participatívne procesy realizovať a nakoniec sa pokúsime načrtnúť spôsoby, akým by mohla diskusia o meste na rôznych úrovniach prebiehať.

Východiskovým predpokladom participatívneho plánovania je názor, že dobre informovaní občania môžu v participatívnych procesoch (spolu)rozhodovať zodpovedne aj v „expertných“ otázkach a vo vhodných podmienkach sú schopní a ochotní dosahovať konsenzus za účelom verejného blaha. Podmienkou je dôveryhodný, komplexný a spravodlivý proces, ktorý nie je len formálnou iniciatívou na potvrdenie zámerov samosprávy, alebo súkromného investora, ale reálnym budovaním (odborných) kapacít verejnosti a delegovaním rozhodovacej moci do rúk občanov.

Úspešné participatívne procesy napomáhajú formovaniu občianskej spoločnosti a prehlbovaniu jej účasti na správe vecí verejných, neúspešné naopak prehlbujú nedôveru vo verejné inštitúcie a frustráciu obyvateľstva.

Zásadným parametrom participatívnych procesov je miera účasti občanov pri rozhodovaní, ktorú môžeme chápať aj ako „hlbku“ participácie.

Americká plánovačka Sherry Arnsteinová popísala v práci Ladder of citizen participation nasledujúce „stupne“ participácie:

- (A) ne-participácia (1) manipulácia (2) terapia
(B) tokenizmus (3) informovanie (4) konzultácie (5) vyjednávanie
(C) participácia (6) partnerstvo (7) delegovaná moc (8) občianska kontrola

Arnsteinová kladie dôraz na skutočnosť, že participácia je príliš často „vyprázdneným rituálom“. S odstupom päťdesiatich rokov, v dobe PR kampaní používaných na získanie politických mandátov (moci), alebo ovplyvňovanie verejnej mienky silnými podnikateľskými subjektmi je nevyhnutnosť obraňovať participáciu pred kastráciou stále aktuálnou úlohou.

Príklad 01 – Obnažené mestá

Pár minút pred štartom prvého verejného stretnutia k zavedeniu participatívneho rozpočtu v meste Hlohovec sa udial drobný konflikt, ktorému sme neprikladali veľkú pozornosť. Primátor chcel stretnutie uviesť ako štart štvrtého ročníka a na námietky, že participatívne mechanizmy, ktoré dovtedy samospráva realizovala nespĺňajú znaky participatívneho rozpočtu reagoval s nevídaným pobúrením. Reč bola o internetovej ankete, kde mohol ktokoľvek anonymne vložiť nápad a ostatní ľudia mohli v (nezabezpečenom) systéme nápadom anonymne udeliť pozitívne, alebo negatívne hlasy. Portál tiež vo svojich pravidlách (nie príliš nápadne) uvádzal, že výsledky ankety a poradie projektov nie sú pre samosprávu nijako záväzné. Počas priebehu pilotného ročníka PR, ktorý sme pomáhali hlohoveckému úradu realizovať sme boli svedkom nevídanej manipulácie občanov. Primátor totiž žiadal navýšenie rozpočtu na víťazný projekt „Rozhľadňa Šianec“, ktorú mu poslanci odmietli schváliť. Okrem iného rozporovali tým, že vyhladka získala 137 pozitívnych a 4 negatívne hlasy, kým druhý projekt v poradí získal 133 pozitívnych hlasov. Primátor nevedel zdôvodniť, prečo je vlastne vyhladka víťazným projektom, ale to mu nebránilo tvrdiť, že poslanci porušili princípy participatívneho rozpočtu a šíriť na sociálnych sieťach poplašné správy o ohrození participácie v Hlohovci. Vášniví diskutéri na sociálnych sieťach uvádzali mnohé

príklady zanedbanej mestskej infraštruktúry a spochybňovali celkový zmysel participatívneho rozpočtu. Videli v ňom totiž nástroj moci, ktorá chce pod rúškom rozhodnutí občanov realizovať nezmyselné investície. Okrem úplného verejného obnaženia motivácií a arogancie voleného zástupcu bolo v celom konflikte zreteľné, že sa občania a poslanci cítili (napriek proklamovaným demokratickým mechanizmom) z diskusie o prioritách mesta úplne vylúčení.

Štandardne citovaný dokument Medzinárodnej asociácie pre participáciu verejnosti IAP2 vychádza z Arnsteinovej práce. Nezahŕňa úrovně ne-participácie a k jednotlivým úrovniam pripája krátke komentáre rámcujúce vzťah samospráva-občan:

1) Informovanie

Samospráva informuje obyvateľov o plánoch a rozhodnutiach zrozumiteľnou formou.

Forma: oznam, noviny, webstránka, infostánok, letáky;

2) Pripomienkovanie

Samospráva predkladá informovaným obyvateľom analýzy a návrhy za účelom pripomienkovania a zapracováva ich spätnú väzbu.

Forma: verejné prerokovanie, dotazníkový prieskum, rozhovory s vybranými aktérmi;

3) Zapojenie

Samospráva pripravuje analýzy a konzultuje zámery spolu s informovanými obyvateľmi, ktorých oboznámi so spôsobmi zapracovania ich podnetov

Forma – workshop, pracovná skupina;

4) Spolupráca

Samospráva pripravuje analýzy a konzultuje zámery v partnerstve s informovanými obyvateľmi, ktorí sa následne podieľajú aj na rozhodovacom procese.

Forma: deliberatívne fórum;

5) Zmocnenie

Rozhodovacie procesy sú plne v rukách občanov, samospráva sa môže podieľať na vykonávaní ich rozhodnutí.

Forma: dužstvá, komunitné a autonómne projekty;

Takýto model však vnáša do vzťahu občan-samospráva nerovnováhu, pretože vytvára dojem, že miesto emancipačného procesu ide formalizovaný postup samosprávy, ktorá disponuje mocou a podľa vlastného uváženia ju môže distribuovať medzi občanov.

Kritickou alternatívou je obrat, v ktorom sa participatívny proces vníma z pohľadu komunity (cit.):

1) Zmocnenie

Komunita identifikuje svoje potreby a realizuje aktivity vedúce k ich naplneniu

2) Spolupráca

Komunita v prípade potreby nadviaže spoluprácu so samosprávou, ktorá jej poskytuje podporu, poradenstvo a zdroje

3) Zapojenie

Komunita zapája samosprávu tak, aby jej garantovala plnenie jej požiadaviek

4) Pripomienkovanie

Komunita konzultuje svoje zámery so samosprávou a informuje ju o tom ako zapracovala jej požiadavky

5) Informovanie

Komunita informuje samosprávu o svojich aktivitách

Participatívny proces je spravidla súborom formálnych techník a neformálnej medziľudskej interakcie. Súhlasíme s názorom, že o participácii môžeme hovoriť až od momentu, kedy je vzťah samosprávy a občana vzťahom rovnocenných partnerov. Základnými parametrami tohto vzťahu by mohli byť: (1) rovnosť (2) podpora diverzity, (3) tolerancia, (4) dôvera, (5) zdieľanie informácií, (6) obojsmerná komunikácia a (7) vôľa dosahovať konsenzus.

KTO ?

V rozsahu tejto kapitoly budeme participatívne plánovanie zvažovať ako proces, v ktorom sa občan obce zúčastňuje rozhodovania orgánov samosprávy o dôležitých otázkach verejného života vo vzťahu k verejnému priestoru a majetku obce.

Východiskovým rámcom pre identifikovanie rolí a kompetencií účastníkov participatívnych procesov pri plánovaní rozvoja obcí môže byť zákon o obecnom zriadení č. 369/1990 Zb., ktorý ich definuje okrem iného takto:

Obec

- samostatný územný samosprávny a správny celok, ktorý združuje jej obyvateľov;
- samostatne rozhoduje a uskutočňuje úkony súvisiace so správou obce a jej majetku;
- základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov;

Obec pri výkone samosprávy zabezpečuje najmä:

- výstavbu a údržbu a správu miestnych komunikácií, verejných priestranstiev, kultúrnych, športových a ďalších obecných zariadení;
- verejnoprospešné služby, najmä nakladanie s komunálnym odpadom, udržiavanie čistoty v obci, správu a údržbu verejnej zelene a osvetlenia, zásobovanie vodou, odvádzanie odpadových vôd a miestnu verejnú dopravu;
- ochranu životného prostredia, života a práce obyvateľov obce;
- podmienky na zabezpečovanie zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, kultúry, osvetovej umeleckej činnosti, telesnej kultúry a športu;

Obyvatel'

- osoba, ktorá má v obci trvalý pobyt;
- má právo voliť a byť volený do obecného zastupiteľstva;

- na samospráve obce sa podieľa a) orgánmi obce b) miestnym referendom c) zhromaždením obyvateľov;
- orgánmi obce sú a) zastupiteľstvo b) primátor/starosta;
- zhromaždenie obyvateľov obce na prerokovanie vecí územnej samosprávy môže zvolať obecné zastupiteľstvo alebo starosta;

Primátor / starosta

- najvyšším výkonným orgánom a predstaviteľom obce/mesta
- zastupuje obec vo vzťahu k štátnym orgánom, k právnickým a fyzickým osobám,
- rozhoduje vo všetkých veciach správy obce, ktoré nie sú zákonom alebo štatútom obce vyhradené obecnému zastupiteľstvu.
- zvoláva a vedie zasadnutia obecného zastupiteľstva a obecnej rady a podpisuje ich uznesenia,

Mestské/miestne/obecné zastupiteľstvo

- zastupiteľský zbor zložený z poslancov zvolených v priamych voľbách obyvateľmi obce na štyri roky.
- Schádza sa najmenej raz za dva mesiace, jeho zasadnutie zvoláva a vedie starosta.
- rozhoduje o základných otázkach rozvoja obce, okrem iného schvaľuje územný plán obce a koncepcie rozvoja jednotlivých oblastí života obce.

Obecný úrad

- výkonným orgánom zastupiteľstva a starostu
- zabezpečuje organizačné a administratívne veci zastupiteľstva, starostu a orgánov zriadených obecným zastupiteľstvom.
- zabezpečuje odborné podklady a iné písomnosti na rokovanie obecného zastupiteľstva obecnej rady a komisií,

- vypracúva písomné vyhotovenia rozhodnutí obce,
- vykonáva nariadenia, uznesenia obecného zastupiteľstva a rozhodnutia obce.

Na výkone samosprávy sa podľa zákona môžu podieľať aj osoby, ktoré majú v obci prechodný pobyt, vlastní nehnuteľnosť a pod. Zákon však nerefektuje práva osôb a skupín, ktoré sa nemôžu k trvalému, či prechodnému pobytu z rôznych dôvodov prihlásiť, no táto skutočnosť by im nemala brániť v účasti na občianskom živote.

Zákon o obecnom zriadení definuje práva a povinnosti občanov a zástupcov, ktorých si zvolili do orgánov samosprávy. Nikde však nehovorí o tom, že by bol občan po zvolení za primátora onipotentný a neomylný, alebo že by mal v pozícii poslanca zastupiteľstva zároveň mandát rozhodovať bez súhlasu ostatných občanov. Ako však ukazuje spoločenská prax, myšlienky osvietenenského absolutizmu a rôznych foriem elitárstva pretrvávajú v nutkavých predstavách mnohých (lepších) ľudí do dnes.

Analýza súčasného stavu a problémov vzťahu samospráva-občan by si vyžadovala samostatnú kapitolu, preto v rozsahu tejto práce odkážeme na prácu kolektívu autorov *Participatívne plánovanie na úrovni samospráv (2014)*, v ktorej konštatujú nasledujúce problémy:

- občania často sledujú svoje vlastné záujmy a neprejavujú záujem o veci verejné, na správe sa chcú podieľať vtedy, keď by malo byť niečo urobené inak ako je naplánované;
- v exekutive miest stále pretrváva pocit nadradenosti, uplatňovania moci a nie filozofia služby občanovi;
- volení predstavitelia miestnej samosprávy sa často nesprávajú tak, aby hájili záujmy svojich voličov proti exekutive, ale obhajujú skupinové záujmy a spájajú sa s exekutívou proti oprávneným požiadavkám občanov ;

Inšpiráciou, ako vyviaznuť z tejto nelichotivej situácie môže byť text *Indigenous Planning and Tribal Community Development*, v ktorom Theodore Jojola popisuje vývoj emancipačného hnutia domorodého obyvateľstva (Severnej Ameriky), v rámci ktorého navrhli aktivisti a plánovači úpravy

plánovacích procesov tak, aby rešpektovali a posilňovali ich komunitu, kultúru, a tradíciu.

Hnutie v roku 1995 definovalo päť základných princípov „*Indigenous planning*“, ktoré môžu byť inšpiráciou pre všetkých účastníkov participatívnych procesov bez ohľadu na to, v akej roli sa procesu zúčastňujú:

- 1) Ľudia prosperujú v komunite;
- 2) Obyčajní ľudia majú všetky odpovede;
- 3) Ľudia majú právo určovať svoju vlastnú budúcnosť;
- 4) Pretrvávajúci útlak devastuje ľudskú spoločnosť;
- 5) Ľudia (už) sú nádherní.

Príklad 02 – Krehké mestá

Participácia vytvára (bezpečný) priestor pre hlasy, ktoré do diskurzu hlasnejších a mocnejších nikdy nepreniknú. V spomínanom pilotnom ročníku PR v Hlohovci prišli ľudia s nápadmi, ktoré stoja za zmienku aj v kontexte práva na mesto. Občan artikuloval absenciu útulku pre psov a pridruženého cvičiska, zástupca únie nevidiacich množstvo neviditeľných prekážok do ktorých pri prechode mestom naráža, občianka navrhla vytvorenie verejnej (montessori) obývačky pre matky s deťmi. Projekt útulku bol zastavený mestským úradom. Zvyšné dva získali v rozhodovacom procese podporu a občania ich v spolupráci s úradom realizovali.

Skúsme si predstaviť spolupracujúce mesto, v ktorom (osvietení) volení zástupcovia trvajú na tom, že účasť občanov na plánovaní mesta je základným predpokladom vytvárania zdravých komunít a miest.

Kto tu teda participuje?

Občania obce

- jednotlivci, neformálne skupiny, spolky, občianske združenia a neziskové organizácie, ktoré sa zaoberajú strategickým plánovaním a rozvojom mesta, vlastnej štvrte, alebo komunity, sú dotknuté

investičnou, územnoplánovacou činnosťou obce, alebo navrhovanou verejnou politikou;

- poznajú slabé a silné stránky miesta/mesta, vedia definovať svoje potreby, neželané javy a aktivity v prostredí a navrhovať riešenia;
- v participatívnych procesoch realizujú svoje právo na mesto a môžeme ich považovať za „lokálnych expertov“;

Odborná verejnosť

- spolupracuje so samosprávou a občanmi obce pri vypracovávaní expertných analýz, koncepcií, návrhov a projektových dokumentácií pre investičné zámery, aktivity, alebo územnoplánovaciu činnosť obce. Môže sa organizovať vo verejnom záujme, alebo spolupracovať s verejnosťou vo verejných fórach a zhromaždeniach, odborných pracovných skupinách a pod.;
- úlohou expertov v kooperatívnom meste je primárne hájenie verejného záujmu a hľadanie riešení, ktoré smerujú k udržateľnosti a sociálnej spravodlivosti. Okrúhla pečiatka ani roky praxe nezaručujú odborníkom patent na pravdu a morálnu integritu. Príliš veľa miest sme zničili, príliš veľa verejných majetkov stratili a nenávratne poškodili;

Podnikateľské právnické a fyzické osoby

- realizujú v priestore obce aktivity za účelom zisku;
- svojimi aktivitami vytvárajú paletu funkcií, služieb a pracovných miest, zároveň môžu svojou prevádzkou rôznym spôsobom ovplyvňovať kvalitu života obyvateľov;
- v participatívnych procesoch môžu transparentne prezentovať svoje potreby a zámery, navrhovať riešenia a konzultovať ich s občanmi obce a samosprávou;

Orgány obce

- primátor/starosta – ako najvyšší predstaviteľ obce, zodpovedá za zavedenie participatívnych procesov do výkonu

samosprávy, garantuje ich dôveryhodnosť a dohliada na výkon rozhodnutí občanov obecným úradom;

- mestské zastupiteľstvo – schvaľuje verejné politiky, strategické dokumenty, investičné akcie a iné rozhodnutia vychádzajúce z participatívnych procesov. Vzhľadom na ich demokratický charakter sa nepredpokladá možnosť, že by volení zástupcovia samostatne pozmeňovali, alebo rozporovali rozhodnutia občanov a občianok;
- úrad a jeho oddelenia – zabezpečujú administratívu, koordináciu a realizáciu participatívnych procesov, garanciu expertných činností, súlad s legislatívou a realizáciu nariadení a rozhodnutí obce a jej obyvateľov;

Príklad 03 – Spolupracujúce mestá

Členovia OZ Ježkove oči získali v procese participatívneho rozpočtu Ba Nové Mesto podporu pre zriadenie komunitnej cyklodielne. Mestská knižnica im ponúkla nevyužívané priestory garáže, úrad schválil bezplatný nájom a pomáha pokrývať nároky na energie. Dielňa sa tak stala stabilnou súčasťou sídliska „Februárka a podporu občanov a občianok mestskej časti získala v procese PR ešte dvakrát. Svoje aktivity následne rozšírila o požičiavanie športového a pracovného náradia. Členovia komunity vy-pomáhali pri revitalizácii terasy knižnice, drobnej údržbe a re-konštrukčných prácach vo zverených priestoroch. Dá sa povedať, že ide o win-win situáciu.

KEDY?

Napriek tomu, že by sa žiadalo zjednodušiť odpovedať „stále“, alebo položiť provokačnú protiotázku „kedy nie?“ je namieste pokúsiť sa o komplexnejší pohľad. Pokiaľ budeme uvažovať o plánovaní mesta všeobecne, nemusíme rozhodovať iba o doprave, verejných priestoroch a stavbách alebo, technickej infraštruktúre. Predmetom (verejnej) diskusie môžu byť otázky enviromentálnej, sociálnej, bytovej, alebo energetickej politiky, nakladania s odpadmi a mnoho ďalších tém sprevádzajúcich výkon samosprávy a život obyvateľov obce.

Kým pri otázke „kto?“ (participuje) sme sa odrazili od zákona o obecnom zriadení, jednu z odpovedí na otázku „kedy?“ nám ponúka zákon 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Tento hovorí o územnoplánovacej činnosti, jej úlohách, nástrojoch a orgánoch. Definuje tiež procesy územného a stavebného konania, ohlasovania či odstraňovania stavieb.

Podľa stavebného zákona je obec orgánom vykonávajúcim územnoplánovacie činnosť, ktorej cieľom je :

- obstarávanie a spracovanie územnoplánovacích podkladov a udržiavanie ich aktuálneho stavu
- obstarávanie, spracovanie, prerokúvanie a schvaľovanie územnoplánovacej dokumentácie a udržiavanie jej aktuálneho stavu

Územnoplánovacie podklady sú:

- A) urbanistická štúdia;
- B) územná prognóza;
- C) územný generel;
- D) územno technické podklady;

Územnoplánovacia dokumentácia je:

- A) koncepcia územného rozvoja Slovenska;
- B) územný plán regiónu;
- C) územný plán obce;

D) územný plán zóny;

Koncepcia územného rozvoja Slovenska sa spracováva pre celé územie SR a je schvaľovaná ministerstvom. Územný plán regiónu sa spracováva pre časť krajiny s viacerými obcami a je schvaľovaný samosprávnymi krajmi.

Základné, právne záväzné dokumenty ovplyvňujúce podobu a rozvoj miest a obcí sú územné plány obcí a zón. Územný plán musí spracovať každá obec s viac ako dvetisíc obyvateľmi. Zároveň je povinná každé štyri roky preveriť jeho aktuálnosť a v prípade potreby vykonať úpravy, ktoré sa spravidla riešia zmenami a doplnkami k aktuálnemu územnému plánu, alebo tvorbou nového UP. Územný plán zóny je spodrobnením územného plánu obce pre jej konkrétnu časť, zväčša sa však spracováva pre rozvojové územia.

Územný plán obce

- je plánovací a regulačný nástroj, schvaľovaný zastupiteľstvom vo forme VZN;
- definuje zásady funkčného využitia a priestorového usporiadania územia, hranice zastavaného územia obce, starostlivosti o životné prostredie, krajinu, ekologickú stabilitu, či umiestňovanie verejno-prospešných stavieb;

Územný plán zóny

sa spracúva pre územie vymedzené v územnom pláne obce, alebo po rozhodnutí obce o potrebe jeho obstarania. Stanovuje okrem iných napríklad aj zásady a regulatívy :

- priestorového usporiadania a funkčného využívania pozemkov, stavieb a verejného dopravného a technického vybavenia územia;
- umiestnenia stavieb do urbánnych priestorov a zastavovacie podmienky jednotlivých stavebných pozemkov;
- začlenenia stavieb do okolitej zástavby;
- podielu možného zastavania a únosnosť využívania územia;

- umiestnenia zelene, významných krajinných prvkov a ostatných prvkov územného systému ekologickej stability na jednotlivých pozemkoch;

Urbanistická štúdia

sa spracúva sa pri príprave územného plánu ako návrh koncepcie priestorového usporiadania a funkčného využívania územia,

- za účelom spodrobnenia a overenia územného plánu, pri zmene a doplnkoch územného plánu;
- na riešenie niektorých špecifických problémov v území;
- urbanistická štúdia nie je právne záväzným regulačným nástrojom;

Stavebný zákon zaväzuje samosprávy k zabezpečeniu účasti verejnosti na tvorbe ÚPD formou verejného prerokovania a pripomienkovania vo fáze zadania, konceptu a návrhu dokumentácie. Pokiaľ nebudeme komentovať štandardný priebeh týchto stretnutí a budeme predpokladať, že príprave územného plánu predchádza kvalitný participatívny proces, zostane faktom skutočnosť, že územný plán sa aktualizuje najčastejšie raz za štyri roky a preto je jasné, že účasťou na jeho tvorbe nemožno pokryť celé spektrum aktivít, ktorými občania a samospráva formujú svoje životné prostredie.

Príklad 04 – Férové mestá

Súkromný investor prezentoval v lokálnych médiách štúdiu z dielne ateliéru súčasného (2019) primátora hlavného mesta. Tá výrazným spôsobom menila ráz nábrežia Váhu a obrazu blízkeho historického centra mesta Trenčín. Architektonické vizualizácie občanov mesta – slušne povedané – pobúrili. Reakcia samosprávy bola na slovenské pomery neštandardná. Rozhodla sa totiž iniciovať zložitý participatívny proces, ktorý mal predchádzať medzinárodnej architektonickej súťaži a následnému spracovaniu územného plánu centrálnej mestskej zóny. Projekt bol nazvaný Trenčín si Ty. V tom čase (2011) išlo o nevídaný postoj a dá sa povedať pioniersku prax. Proces participatívneho plánovania s účasťou laickej i odbornej verejnosti prebiehal formou verejných stretnutí, workshopov, seminárov,

prieskumov a analýz. Trval približne tri roky a bol úspešne zavíšený medzinárodnou architektonickou súťažou.

Samospráva by mala počítať so zapájaním obyvateľov a obyvateľiek do formovania miesta/mesta aj v ďalších prípadoch nad rámec zákona:

- keď občania takýto proces iniciujú;
- pri rekonštrukciách a revitalizáciách častí miest, verejných priestorov a majetkov;
- pri významných investičných akciách vo sfére verejného priestoru a majetku;
- pri tvorbe strategických dokumentov a verejných politík obce – napr. PHSR, KPSS, manuálu verejných priestorov, a pod.

Ďalšia z odpovedí na otázku „kedy?“ bude reflektovať námietky a obavy z komplikácií, ktoré môže účasť ľudí na rozhodovaní o ich vlastnom živote prinášať. Áno, život je zložitý už na úrovni jednotlivca, čo potom keď sa budeme chcieť dohodnúť na nejakej spoločnej možnej realite?

Niektoré samosprávy si v tomto poradili šalamúnsky a rozhodli sa, že v rozdielnych prípadoch výkonu samosprávy budú praktizovať rôznu mieru zapojenia obyvateľov. Zjednodušene je možné tvrdiť, že so zvyšujúcou sa dôležitosťou predmetu participácie by mala stúpať miera účasti obyvateľov. Zároveň je jasné, že kvantita agendy samosprávy narastá smerom k bežným záležitostiam správy a údržby majetku, a znižuje sa smerom k veľkým investičným akciám a rozhodnutiam ovplyvňujúcim podobu celého mesta.

AKO?

Participation without redistribution of power is an empty and frustrating process for the powerless. It allows the powerholders to claim that all sides were considered, but makes it possible for only some of those sides to benefit. It maintains the status quo.

(Arnstein, 1969: 216)

Participatívne plánovanie môže byť izolovaným jednorázovým procesom spojeným s konkrétnou časťou mesta, či investičnou akciou, avšak v ideálnom prípade by malo ísť o kontinuálny multilóg premenlivého počtu vyššie spomenutých aktérov vo veci správy, údržby, obnovy a tvorby miesta/mesta.

V tomto príspevku nebudeme podrobne opisovať rôzne metódy a postupy zapájania obyvateľov, nakoľko ich považujeme za dostatočne rozpracované, mnohokrát opísané a (na našom území niekoľkokrát) viac, či menej úspešne odskúšané. Inštitútu plánovania a rozvoja hlavného mesta Prahy spracoval rozsiahly Manuál participácie, z ktorého čerpá väčšina neskôr vytvorených dokumentov v našom geografickom priestore. Nájdete ho na stránke www.iprpraha.cz. Mnoho praktických informácií, postupov a inšpirácií nájdete napríklad na webovej stránke www.citizenshandbook.org (v angličtine), ktorá sa orientuje na horizontálne a vertikálne aktivity hnutí zdola.

Uvedomujeme si, že v súčasnosti legislatíva vytyčuje priestor pre účasť obyvateľov na tvorbe mesta hlavne pri obstarávaní územnoplánovacej dokumentácie. Častokrát ide o vyčerpávajúci proces, v ktorom sa experti, lobisti a politici dohadujú o záležitostiach, ktoré sa javia z pohľadu občana ako zložité, vzdialené, alebo nepodstatné. Vieme, že to tak nie je. Územné plány sú základnými dokumentmi regulujúcimi mestský rozvoj a mali by byť výsledkom hlbokjej demokratickej diskusie občanov mesta. Považujeme za nevyhnutné zmeniť formát plánovacích procesov namiesto súčasného „zhora-nadol“ za komunitou riadené procesy. Základnou organizačnou jednotkou by mala byť komunita – teritoriálna, alebo tematická. Základnou metódou by malo byť verejné stretnutie, alebo zhromaždenie

občanov. Diskusia musí byť v každom prípade zrozumiteľná, prax radikálne inkluzívna a emancipačná, rozhodnutia musia mať konsenzuálny charakter.

Mikroutópie

Koncept mikroutópií popísal vo svojej práci o vzťahovej estetike teoretik umenia *Nicolas Bourriaud*. Hovorí o umelcoch, ktorí nevytvorili umelecké predmety, ale „špecifickú spoločenskú“, „rámec vzťahov medzi ľuďmi.“ Tento prístup môže byť vhodným inšpiračným momentom pre začínajúcich plánovačov. Podľa *profesora Duncomba* by sa mali mikro-utopické experimenty snažiť:

- 1) Inšpirovať ostatných demonštráciou iného možného sveta;
- 2) Kritizovať súčasnú spoločenskú dynamiku;
- 3) Prinášať nové nápady pre modely organizácie spoločnosti;
- 4) Orient toward a shared direction;
- 5) Motivovať ostatných ku kolektívnej a kolaboratívnej činnosti

Príklad 05 – Ostrovné mestá

Skupinka mladých fanúšikov kultúry sa pri snívaní o autonómnych mestách zhodla na tom, že jediná možnosť ako realizovať svoje ideály je získať svoj vlastný ostrov. V dražbe následne kúpili vyradený električkový vozeň, v spolupráci so samosprávou vytipovali vhodné ne-miesto, podpísali zmluvu o jeho prenájme a previezli ho tam. Vozeň umiestnili vedľa nevyužívanej budovy bývalej konskej železnice na prázdnu asfaltovú plochu medzi dvoma veľkými križovatkami. Svojpomocne ho zrekonštruovali a premenili na T3 – kultúrny prostriedok. V priebehu dvoch rokov tam potom zrealizovali viac než stovku akcií zameraných na prezentáciu a podporu nezávislej kultúry, od premietačiek, cez koncerty, výstavy diskusia a podobne. V tomto období plánujú nízkorozpočtové dočasné intervencie zamerané na zvýšenie kvality verejného priestoru v okolí električky, ktorá sa stala (ne)stabilným bodom na mape kultúrnych priestorov Bratislavy.

Na základe skúseností so zapájaním obyvateľov do správy verejných vecí navrhujeme koncept, ktorý umožňuje účasť občanov na formovaní miesta/mesta realizovať na viacerých úrovniach, začínajúc od malých, komunitou riadených projektov a končiac diskusiou o prioritách rozvoja na úrovni obce, mesta, alebo regiónu:

Občianske projekty

Platformou pre budovanie a posilňovanie komúnit a ich kompetencií nech je mechanizmus podporujúci navrhovanie a realizáciu vlastných občianskych projektov. Môže ísť napríklad o participatívny rozpočet, ale aj iný mechanizmus vytvorený za účelom emancipovať obyvateľov mesta. Skrz malé komunitné projekty sa ľudia zmocňujú „svojho“ územia, budujú komunitné vzťahy a vytvárajú funkcie a služby, ktoré sú špecifické, neočakávateľné a „na mieru“. Podmienkou je, že občania projekty, alebo intervencie navrhujú, rozhodujú o nich a v spolupráci so samosprávou ich aj realizujú.

Zadania (štvrť)

Sú väčšie investičné akcie, ktoré obyvatelia (štvrť, susedstiev a pod.) navrhujú, rozhodujú o nich a realizuje ich samospráva. Cieľom je posilňovanie kompetencií obyvateľstva, riešenia zohľadňujúce skutočné problémy územia a spravodlivé distribuovanie financií rozpočtu do jednotlivých častí obce. Verejná diskusia prebieha formou občianskych zhromaždení, plánovacích stretnutí, prieskumov, a analýz a jej výsledkom môže byť napríklad (prioritizovaný) zoznam investičných akcií, ktoré by sa mali v území realizovať. Rozhodovanie o tom, ktoré projekty sa budú realizovať prebieha najčastejšie raz za dva roky, vzhľadom na čas potrebný pre realizáciu väčších investičných akcií samosprávou.

Zadania mesta

Sú veľké investičné akcie, ktoré sú výsledkom verejnej diskusie o prioritách rozvoja a potrebách občanov na úrovni mesta. Predpokladajme, že vzhľadom na svoju veľkosť vo vzťahu k financovaniu obce, dlhodobému strategickému plánovaniu a dĺžke mandátov volených zástupcov sa o nich rozhoduje približne raz za štyri roky.

Priority

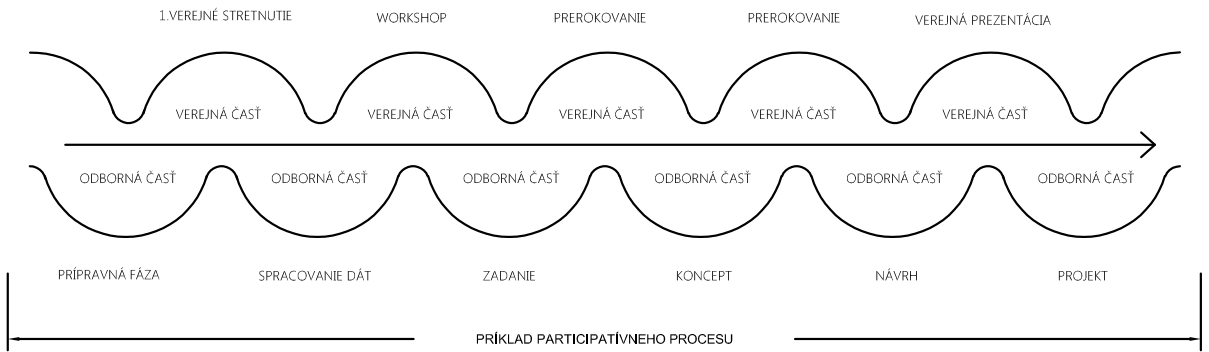
Na základe dát, ktoré samospráva a občania spoločne zdieľajú je možné určovať priority štvrtí a mesta. Zvyčajne tu môžeme hovoriť o tematických skupinách ako napr. verejný priestor, doprava, zeleň, bývanie, práca, kultúra, šport a podobne. Zhromaždené dáta by mali byť základom pre spracovanie strategických dokumentov, ktoré navrhujú ďalšie intervencie vo vybraných oblastiach v strednodobom a dlhodobom horizonte.

Takto štrukturovaný dialóg môže na úrovni mesta alebo obce prebiehať neustále v rôznych podobách. Samospráva tak dokáže reagovať na podnety a problémy priebežne, s tým že paralelne vytvára potrebnú dátovú základňu pre stanovovanie priorít, cieľov a stratégií. Samozrejmosťou je budovanie kapacít komunit mesta, ktoré sa tak môžu stať stabilným partnerom samosprávy v rozhodovaní o základných, ale aj komplexných otázkach plánovania mesta – od dočasných intervencií na overenie konceptov zámerov po tvorbu dôležitých strategických a regulačných dokumentov.

Participatívne plánovanie priestranstva

Participatívny plánovací proces všeobecne delíme (1) predprípravnú, (2) prípravnú, (3) realizačnú, (4) evaluačnú fázu.

V predprípravnej fáze vytvárame štruktúru procesu, identifikujeme role, kompetencie, stanovujeme harmonogram a náklady na proces. V prípravnej fáze ide hlavne o zhromažďovanie relevantných dát, technicko-organizačné zabezpečenie a informovanie účastníkov. Samotná realizácia procesu môže mať rôzne podoby v závislosti od charakteru predmetu plánovania, zúčastnených aktérov, miery a nástrojov participácie.

Príklad štruktúry procesu plánovania verejného priestranstva:

(1) Predpríprava

- A) rozhodnutie o realizácii participatívneho procesu,
- B) obsadenie pozície koordinátora procesu
- C) identifikácia cieľov a očakávaných výstupov,
- D) identifikácia aktérov, stakeholderov, dotknutej verejnosti, a iných účastníkov procesu,
- E) návrh fáz procesu a vhodných nástrojov participácie,
- F) tvorba časového harmonogramu, rozpočtu pre jednotlivé fázy a zabezpečenie financovania procesu,
- G) informačná stratégia a nástroje

(2) Príprava

- A) analýza súčasného stavu vo vzťahu k územnoplánovacej dokumentácií, strategickým dokumentom, verejným politikám a nariadeniam obce
- B) vstupné rozhovory s vybranými aktérmi
- C) urbanistická, architektonická, sociologická, resp. iná potrebná analýza, ktorá bude slúžiť ako informačný podklad pre realizačnú fázu procesu
- D) tvorba pracovných podkladov – príprava dotazníkov, mapových podkladov a vyjadrení dotknutých orgánov verejnej správy a samosprávy
- E) informačné kanály a kampaň

(3) Realizácia

- A) dotazníkový prieskum
- B) verejné plánovacie stretnutie
- C) spracovanie a prerokovanie zadania
- D) spracovanie konceptu
- E) verejná prezentácia a prerokovanie konceptu
- F) odborné prerokovanie
- G) zapracovanie podnetov a pripomienok, spracovanie návrhu
- H) verejná prezentácia a prerokovanie návrhu
- I) odborné prerokovanie
- J) spracovanie projektovej dokumentácie
- K) priebežné stretnutia pracovnej skupiny
- L) zverejnenie projektovej dokumentácie
- M) priebežné stretnutia pracovnej skupiny počas realizácie zámeru/stavby

(4) Evaluácia

- A) zhodnotenie plánovacieho procesu
- B) zhodnotenie výsledkov procesu
- C) priebežné zhodnocovanie správy, údržby a užívateľskej skúsenosti v dlhšom časovom horizonte

Zdroje:

Plichtová, Šestáková, Filozofické a pojmové ukotvenie participácie

kolektív autorov, Participatívne plánovanie na úrovni samospráv (2014)

Arnstein, Sherry R. „A Ladder of Citizen Participation,“ JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224

Silverman, Robert & Taylor, H. & Yin, Li. (2019). Are we still going through the empty ritual of participation.

www.citizenshandbook.org

www.iap2.org – Medzinárodná asociácia pre občiansku participáciu

www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

